

MAREK WIERZBICKI

MŁODZIEŻ STUDENCKA KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO I JEJ ŻYCIE CODZIENNE

Celem artykułu jest przedstawienie zarysu portretu zbiorowego studentów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w okresie „Polski Ludowej”, a więc w latach 1944-1989. Należy zdawać sobie sprawę, że może on zawierać jedynie wstępne rozważania na ten temat z uwagi na brak badań naukowych i ograniczoną liczbę dostępnych źródeł historycznych. Chodzi więc o naszkicowanie profilu społecznego, liczebności, motywacji, pochodzenia terytorialnego osób studiujących w tym czasie na KUL-u, przebiegu i atmosfery ich studiów, warunków socjalno-bytowych, zajęć w czasie wolnym, postaw i mentalności. W ten sposób zostanie zrealizowana chociażby część postulatów badawczych Stanisława Litaka, który w swoim artykule *Problematyka badań nad studentami* scharakteryzował stan zachowania źródeł do tej tematyki oraz zamieścił katalog zagadnień wymagających szczegółowego zbadania na podstawie dostępnych źródeł, a zwłaszcza akt osobowych osób studiujących¹.

Rozpoczynając badania tej problematyki, miałem mieszane uczucia. Z jednej strony bowiem młodzież studencka to wdzięczny przedmiot badań z uwagi na jej wyraźnie określoną tożsamość grupową. W drugiej połowie XX w. na skutek

Prof. dr hab. MAREK WIERZBICKI – KIEROWNIK KATEDRY Historii Współczesnej i Ruchów Społecznych; adres do korespondencji: Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Instytut Nauk Politycznych i Spraw Międzynarodowych, ul. Droga Męczenników Majdanka 70, 20-325 Lublin, Budynek II; e-mail: marekwierzbicki@kul.pl

¹ S. LITAK, *Problematyka badań nad studentami*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski. Wybrane zagadnienia z dziejów uczelni*, red. G. Karolewicz, M. Zahajkiewicz, Z. Zieliński, Lublin 1992, s. 321-326.

skomplikowanych procesów społecznych, kulturowych i cywilizacyjnych, m.in. wydłużenia okresu edukacji, wzrostu dochodów zarówno w krajach kapitalistycznych, jak i bloku sowieckiego oraz osłabienia więzi rodzinnych, młodzież wyodrębniła się w osobną grupę społeczną z własnym systemem wartości, modą, językiem i muzyką, a nawet przedmiotami codziennego użytku (płyty gramofonowe, gramofony, jeansy, kosmetyki, plakaty, skutery itp. rzeczy). Od wielu lat trwa dyskusja nad definicją młodzieży, niemniej środowisko akademickie jest niemal zawsze do tej grupy zaliczane. Studenci stanowili jej ważny komponent, ponieważ najlepiej – obok uczniów szkół średnich – pasowali do definicji młodzieży, jako osoby niedojrzałe fizycznie, psychicznie i społecznie, a więc niesamodzielne, niepełniące ważnych ról społecznych, choć już w pełni dojrzałe biologicznie².

Z drugiej zaś strony duże rozmiary tej grupy (oblicza się, że w latach 1944-1989 na KUL-u studiowało od 25 do 30 tys. osób), pod wieloma względami zróżnicowanej, np. pokoleniowo, środowiskowo, społecznie i terytorialnie, brak szerszych badań (np. socjologicznych) oraz liczniejszych źródeł uniemożliwia sporządzenie wyczerpującej charakterystyki studentów KUL-u, zarówno w wymiarze mikro (czyli wewnątrzuniwersyteckim), jak i makro, tzn. w odniesieniu do środowiska akademickiego zarówno Lublina, jak i całego kraju. Niestety, w tym konkretnym wypadku nie powstały długofalowe badania zmian postaw i mentalności KUL-owskich studentów, podobne do tych, jakie opisano w pracy zbiorowej pod redakcją Stefana Nowaka *Studenci Warszawy. Studium długofalowych przemian postaw i wartości*³, która ukazała zmiany w tej dziedzinie na przestrzeni 25 lat (1958-1983) w środowisku akademickim stolicy.

Sporą trudność sprawia również wybór metodologii badań tej problematyki, spojrzenia pozwalającego dostrzec istotę, tzn. najważniejsze doświadczenia i role, jakie spełniali studenci KUL-u jako zbiorowość, a także jej cechy w omawianym okresie. Moim zdaniem szczególnie przydatnym narzędziem metodologicznym może okazać się perspektywa życia codziennego, przez którą można zauważyć i opisać wyżej wymienione kwestie. Została ona doceniona zarówno na gruncie nauk historycznych, jak i socjologicznych. W tym ostatnim środowisku problematyka badawcza życia codziennego wzbudziła ogromne zainteresowanie socjologów, dając początek nowemu – od momentu powstania socjologii jako nauki

² Zob. A. KOWALOWA, W. Łukow, *Socjologia młodzieży*, Szczecin 2003; M. WIERZBICKI, *Młodzież w PRL*, Warszawa 2009; K. KOSIŃSKI, *Oficjalne i prywatne życie młodzieży w PRL*, Warszawa 2006.

³ Warszawa 1991.

w końcu XIX i na początku XX w. – paradygmatowi badań nad społeczeństwem. Zwolennicy tego nurtu badawczego (tzw. trzeciej socjologii) uważają, że codzienność jest zarówno „zwierciadłem”, w którym odbijają się wielkie procesy, struktury, systemy i kultura, jak i źródłem życia społecznego (dla wielu z nich jedyną realną rzeczywistością)⁴.

Z kolei historykom życie codzienne dostarcza możliwości badań oddolnych, mikrohistorycznych, przy zastosowaniu dorobku różnych dyscyplin nauki (np. archeologii, socjologii, psychologii, antropologii czy nauk politycznych), a więc w ujęciu interdyscyplinarnym, oraz przy użyciu nowych rodzajów źródeł, np. wizualnych (zdjęcia, filmy, plakaty, ulotki), materialnych (przedmioty codziennego użytku) czy ustnych przekazów. Spojrzenie „od dołu” na rzeczywistość społeczną może być szczególnie przydatne przy badaniu systemów totalitarnych i quasi-totalitarnych, w których panowała skrajna centralizacja, zaś władze centralne próbowały kreować rozwój społeczny poprzez podejmowanie tysięcy mniejszych czy większych, ale zawsze arbitralnych decyzji. Te zaś były realizowane przez aparat partyjno-państwowy średniego i niższego szczebla, który – działając we własnym interesie – dokonywał ich modyfikacji, dzięki czemu ich ostateczny kształt odbiegał znacznie od intencji ich twórców. Stąd przyjrzenie się funkcjonowaniu KUL-u, w tym jego środowiska studenckiego, na co dzień może dostarczyć niezwykle interesujących konstatacji na temat mechanizmów życia społecznego i specyfiki postaw ludzkich w warunkach totalitarnej czy posttotalitarnej dyktatury⁵.

Zastosowanie tej perspektywy badawczej do obserwacji życia społecznego w dłuższym okresie umożliwia dostrzeżenie zjawisk o charakterze ciągłym i zmiennym, a więc z jednej strony długie trwanie instytucji, obyczajów, struktur społecznych, a z drugiej społeczną, kulturową i cywilizacyjną zmianę widoczną w codziennej egzystencji studentów KUL-u. Ponadto zasadne wydaje się ustalenie cech typowych i specyficznych tej zbiorowości, co wymaga porównania jej z innymi podobnymi grupami, np. ze środowiskiem studenckim KUL-u w okresie międzywojennym (1918-1939), jak również ze studentami uczelni państwowych w okresie PRL na terenie Lublina czy też kraju. Inaczej mówiąc, zastosowanie analizy porównawczej do badań nad dziejami środowiska studenckiego KUL-u umożliwia znalezienie odpowiedzi na pytanie o to, jakie zjawiska stanowiły odzwierciedlenie tendencji ogólnopolskich, a więc jakie były udziałem polskiego środowiska

⁴ P. SZTOMPKA, *Życie codzienne – temat najnowszej socjologii, w: Socjologia codzienności*, red. P. Sztompka, M. Bogunia-Borowska, Kraków 2008, s. 30-33.

⁵ M. WIERZBICKI, *Życie codzienne Polaków pod okupacjami – wymiar materialny i psychologiczny, w: Jak Polacy przeżywali wojny światowe?*, red. T. Schramm, P. Skubisz, Szczecin 2016, s. 192-195. Zob. *Szkice o codzienności PRL*, red. M. Kruszyński, T. Osiński, Lublin 2016.

akademickiego, a jakie z nich miały charakter specyficzny, wyjątkowy, głównie z powodu niepowtarzalnego charakteru lubelskiej uczelni katolików. Tego rodzaju analiza porównawcza pozwala także na wychwycenie specyfiki szerszych procesów dziejowych w okresie PRL⁶, jak np. polityki państwa komunistycznego wobec Kościoła katolickiego w Polsce, roli studentów w życiu państwa i uczelni, wpływu poszczególnych pokoleń studentów na zmiany systemu społeczno-politycznego Polski Ludowej oraz sytuacji środowiska studenckiego KUL-u w okresie przed- i powojennym. W celu realizacji powyższych zamierzeń wybrałem grupę losową studentów KUL-u w postaci przedstawicieli kilku kierunków studiów, a mianowicie historii, historii sztuki, polonistyki, filozofii (filozofii teoretycznej), socjologii. Prześledziłem jej sytuację i charakterystyczne cechy w latach 1918-1989 (w wypadku socjologii w okresie 1944-1989), co umożliwiło porównanie doświadczeń i specyfiki przedstawicieli wyżej wspomnianych kierunków przed II wojną światową i w okresie komunizmu. Wydaje się, że wnioski z tak zaplanowanej analizy porównawczej tych zbiorowości mogą dostarczyć materiału do wiarygodnych uogólnień na temat całej populacji studentów KUL-u w omawianym okresie⁷.

Baza źródłowa do niniejszego artykułu składa się z następujących elementów:

1. Prac magisterskich powstałych na seminariach prowadzonych po 1989 r. w Instytucie Historii KUL przez profesorów Stanisława Olczaka i Henryka Gapskiego, które zostały oparte na dokumentacji osób studiujących w KUL-u w latach 1918-1989, oraz dysertacji magisterskich powstałych na seminarium prof. Piotra Kryczki w Zakładzie Socjologii Ogólnej Sekcji Społecznej KUL w latach 80. XX w.
2. Sprawozdań rektorskich na temat uczelni w poszczególnych latach oraz informacji o życiu środowiska akademickiego zawartych w „Zeszytach Naukowych KUL” (1958-1972) oraz w „Biuletynie Informacyjnym KUL” (1972-1986).
3. Sprawozdań rektorskich z Archiwum Uniwersyteckiego KUL.
4. Wspomnień i relacji studentów oraz absolwentów KUL-u z lat 1918-1989.
5. Literatury przedmiotu na temat dziejów KUL-u w latach 1918-1989.

⁶ Używając określenia „PRL”, mam na myśli całą epokę komunizmu w Polsce, obejmującą także okres 1944-1952 (dopiero od 22 lipca 1952 w uchwalonej konstytucji państwo polskie określono mianem „Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej”, co obowiązywało do 31 grudnia 1989). Zob. L. MAŻEWSKI, *System rządów w PRL (1952-1989)*, Warszawa–Biała Podlaska 2011.

⁷ Zob. G. KAROLEWICZ, *Wstęp*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski we wspomnieniach pierwszych studentów z lat 1918-1925*, red. G. Karolewicz, Lublin 1978; TAŻ, *Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1925-1939 we wspomnieniach pracowników i studentów*, red. G. Karolewicz, Lublin 1989; T. JUNES, *Pokolenia PRL. Ruch studencki w Polsce 1944-1989*, Warszawa 2017.

Metodologia badań życia codziennego zakłada prześledzenie aktywności i doświadczeń jednostek i grup społecznych i skoncentrowanie się na tych czynnościach, które wykonują na co dzień w sposób powtarzalny, bezrefleksyjny i rutynowy. Te działania, czy jak mówią socjologowie „praktyki społeczne”, są więc elementem ich codziennego doświadczenia, częścią ich osobistego świata. Mogą więc – przynajmniej teoretycznie – być kształtowane przez poszczególne osoby. Analizując te zagadnienia, należy wziąć pod uwagę najważniejsze dziedziny życia codziennego człowieka, a więc pracę, edukację, warunki bytowe, transport i komunikację, wypoczynek, mentalność i obyczaje. Na użytek niniejszego artykułu podzieliłem więc obszary zaangażowania studentów KUL-u na cztery zasadnicze tematy, a mianowicie: studiowanie, warunki bytowe, czas wolny, wypoczynek i rekreacja oraz obyczaje, mentalność i postawy.

STUDIOWANIE

Nie ma wątpliwości, że specyfika uczelni katolickiej funkcjonującej w państwie dyktatury komunistycznej wpływała na dobór i profil jej studentów, niemniej powstaje pytanie, pod jakim względem byli grupą specyficzną na tle populacji studenckiej innych uczelni. Aby znaleźć odpowiedź na to pytanie, należy ustalić – choćby w zarysie – jak wyglądała i od czego zależała ich rekrutacja, dynamika napływu, pochodzenie terytorialne, środowiskowe oraz liczebność. Śledząc przebieg napływu studentów na kilka kierunków studiów (historię, historię sztuki, polonistykę, filozofię teoretyczną i socjologię), można pokusić się o stwierdzenie, że głównym czynnikiem regulującym dynamikę tego procesu była polityka państwa komunistycznego wobec KUL-u, a pośrednio wielkie wydarzenia dziejowe. Do najważniejszych należało zakończenie II wojny światowej i proces odbudowy kraju ze zniszczeń wojennych, połączony z przejściem władzy przez polskich komunistów oraz wielki kryzys społeczno-gospodarczy lat 70. i 80. wraz z powstaniem wielkiego ruchu społecznego „Solidarności” w latach 1980-1981. W pierwszym wypadku (żywiolowy) napływ studentów wiązał się z tendencją do nadrobienia zaległości edukacyjnych wywołanych działaniami wojennymi i okupacjami, jak również do skorzystania z oferty awansu społecznego, którego integralnym elementem było uzyskanie dyplomu wyższej uczelni⁸.

⁸ J. ZIÓLEK, *Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1944-1992*, w: *Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wkład w kulturę polską w latach 1968-1993*, red. M. Ruścki, Lublin 1994, s. 31-55.

Stanowisko władz komunistycznych, początkowo szukających poparcia społecznego, sprzyjało rozbudowie uczelni, powstawaniu nowych kierunków studiów, a nawet wydziałów, i zwiększaniu się liczby studentów. Stanowiło więc główny czynnik ułatwiający rozwój katolickiego uniwersytetu. Dlatego w 1945 r. utworzono tam Studium Problemów Społeczno-Gospodarczych Wsi, w 1946 r. powstał Wydział Filozofii Chrześcijańskiej. Do 1951 r. liczba studentów wzrastała dość dynamicznie. O ile bowiem w roku akademickim 1944/45 studiowało 1412 osób, to w roku 1950/51 – 2614. Natomiast w roku 1951/52 nastąpił znaczny wzrost liczby studentów aż do 3600, co wiązało się z napływem osób, którym władze komunistyczne uniemożliwiły studiowanie na państwowych uczelniach z uwagi na ich „niewłaściwe” pochodzenie społeczne, tzn. z rodzin ziemiańskich, rodzin żołnierzy Armii Krajowej i Narodowych Sił Zbrojnych, przedwojennych oficerów i urzędników państwowych, kupców i fabrykantów, lub z uwagi na posiadanie krewnych wśród duchowieństwa albo za granicą⁹.

W latach następnych liczebność środowiska studenckiego znacznie zmalała, w 1955 r. było 1239 studentów. Przyczyną tak drastycznej redukcji było wprowadzenie przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego limitów przyjęć na I rok studiów, które obowiązywały z różnym natężeniem aż do 1981 r. Skutkiem tego było również zmniejszenie odsetka studentów świeckich, którzy w zamierzeniach twórców KUL-u mieli stanowić dominującą grupę studiujących, oraz proporcjonalny wzrost udziału osób duchownych w społeczności studenckiej (tym nie stwarzano ograniczeń administracyjnych).

Zmiana polityki państwa komunistycznego w latach 80., będąca wypadkową kryzysu politycznego i gospodarczego oraz presji polskiego społeczeństwa, spowodowała zniesienie barier rekrutacyjnych i znacznie szerszy napływ młodzieży na różne kierunki (socjologia, pedagogika, psychologia, prawo) na nowym Wydziale Nauk Społecznych i na Wydziale Prawa Kanonicznego i Nauk Prawnych (wcześniej socjologia i psychologia były na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej, a pedagogika na Wydziale Nauk Humanistycznych). O ile bowiem w 1980 r. było na KUL-u 2685 studentów, to w 1989 r. już około

⁹ Tamże, s. 43. Sprawozdanie do protokołu z kontroli Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego [przez Najwyższą Izbę Kontroli], Lublin 8 XII 1951, w: J. WARZESZAK, *Ks. Antoni Słomkowski 1900-1982. Rektor i odnowiciel KUL, teolog – rekolekcjonista, człowiek sumienia*, Warszawa 1999, s. 478; S. SAWICKI, *Katolicki Uniwersytet Lubelski w powojennym dwudziestoleciu*, „Zeszyty Naukowe KUL” 8(1965), nr 1(29), s. 3-12. Na temat kryteriów rekrutacji na wyższe uczelnie w Polsce w okresie stalinowskim zob. D. GAŁASZEWSKA-CHILCZUK, J.W. WOŁOZYN, *Od przedszkolaka do studenta. Kryteria selekcji społecznej i politycznej w edukacji lat 1947-1956*, Lublin 2012.

7000 (wraz z doktorantami i studentami eksternistycznymi, w tym na studiach dziennych około 4200)¹⁰.

Zmianom ulegało także pochodzenie środowiskowe studentów KUL-u. Do połowy lat 60. zdecydowanie przeważali mieszkańcy wsi (np. na historii nawet około 60% studentów na I roku), zaś w latach 1967-1989 najliczniej podejmowała studia młodzież wywodząca się z miast. Ta tendencja nie wynikała jednak ze specyficznej sytuacji tej uczelni, lecz z ogólnopolskich tendencji społeczno-kulturowych. W drugiej połowie okresu Polski Ludowej zmieniła się bowiem struktura społeczna i środowiskowa społeczeństwa polskiego. Na skutek rozwoju pozarolniczych gałęzi gospodarki (przemysłu, handlu, rzemiosła, usług, komunikacji i transportu) nastąpił wyraźny spadek odsetka osób zajmujących się zawodami rolniczymi i odpływ, zwłaszcza młodych, mieszkańców wsi do miast. Dlatego w tym okresie studenci pochodzenia wiejskiego stanowili mniejszość studiujących na KUL-u. Na przykład w latach 1967-1988 wśród studentów Sekcji Historii aż 81,3% pochodziło z miast, a tylko 18,7% ze wsi. Na Sekcji Historii Sztuki w całym okresie Polski Ludowej (1944-1989) aż 85% studiujących pochodziło z terenów miejskich, a jedynie 15% z obszarów wiejskich. Podobnie na Sekcji Filozofii Teoretycznej w latach 1949-1989 odsetek studentów ze wsi i miast wynosił odpowiednio 19,1 i 80,9%. Pochodzący z miast studenci z trzech wspomnianych kierunków (historia, historia sztuki, filozofia teoretyczna) różnili się pod względem wielkości osiedli miejskich, w których mieszkali. Na przykład w latach 1949-1989 na Sekcji Historii Sztuki oraz Filozofii Teoretycznej największą grupę stanowili studenci z dużych miast (odpowiednio 62 i 44,1%), natomiast wśród studentów historii tylko 36,4% pochodziło z miast wojewódzkich, a 45,3% z mniejszych miast¹¹.

Jeśli chodzi o geografie rekrutacji, to w omawianym okresie najwięcej studentów KUL-u pochodziło z Polski południowo-wschodniej, a dokładniej z województwa lubelskiego i sąsiadujących z nim województw Podkarpacia. Stosunkowo duży odsetek stanowili wśród nich także mieszkańcy Górnego Śląska, Pomorza Gdańskiego oraz Wielkopolski. Występowała przy tym widoczna korelacja pomiędzy poziomem zaangażowania religijnego mieszkańców wspomnianych regio-

¹⁰ Archiwum Uniwersyteckie KUL (dalej: AKUL), Sprawozdania rektorskie za lata 1944/45-1955/56 (bez lat 1951/52 i 1952/53) oraz 1986/87-1989/90 [akta z AKUL nie mają paginacji]; „Zeszyty Naukowe KUL” za lata 1958-1972; „Biuletyn Informacyjny KUL” za lata 1972-1986.

¹¹ M. KOZAK-ZŁOMAŃCZUK, *Studenci Sekcji Filozofii Teoretycznej Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej KUL w latach 1949-1989 – zagadnienie rekrutacji*, Lublin 1996, s. 45-49 (praca magisterska napisana pod kierunkiem dr. hab. Henryka Gapskiego) – mps w AKUL; J. GREGOROWICZ, *Studenci Sekcji Historii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w latach 1968-1987. Rekrutacja i przebieg studiów*, Lublin 1996, s. 69-70 (praca magisterska napisana pod kierunkiem dr. hab. H. Gapskiego) – mps w AKUL.

nów a liczbą studentów KUL-u, co pozwala stwierdzić, że ci ostatni pochodzili przeważnie ze stosunkowo bardziej religijnych środowisk. Ważnym czynnikiem wpływającym na liczebność tam studiujących była też liczba mieszkańców w regionach, z których pochodzili.

Jak już wspomniałem, w okresie powojennym Lubelszczyzna stanowiła jeden z największych rezerwuarów rekrutacji KUL-owskich studentów. Jest charakterystyczne, że w latach 80. wzrastała liczba studentów katolickiej uczelni z Lublina i województwa lubelskiego, co można tłumaczyć wybieraniem uczelni bliżej miejsca zamieszkania w sytuacji pogarszających się warunków życia, a zwłaszcza spadku realnych dochodów obywateli w związku z nasilającym się kryzysem gospodarczym. Mimo to można przyjąć, że pochodzenie terytorialne studentów KUL-u świadczy o tym, że – w odróżnieniu od czasów przedwojennych – w okresie Polski Ludowej uczelnia ta miała charakter ponadregionalny, stanowiąc ważny punkt na akademickiej mapie Polski.

Jeśli chodzi o strukturę płci, to charakterystycznym zjawiskiem była przewaga kobiet na większości kierunków humanistycznych. Do tych, które posiadały największy odsetek kobiet, należała historia sztuki (76%) i polonistyka (67,5% w latach 1954-1965 oraz 72,7% w latach 1966-1988). Nieco inaczej wyglądała sytuacja na historii. Tam w pierwszych latach powojennych odsetek kobiet sięgnął 52%, by następnie maleć aż do końca lat 80. do poziomu 39,5%. Podobnie na socjologii pod koniec PRL mężczyźni przeważali liczebnie, stanowiąc 55% wszystkich studentów. Natomiast od końca lat 60. w skali całego uniwersytetu zauważalny stał się wzrost odsetka kobiet, co wiązało się z ich rosnącą aktywizacją zawodową, emancypacją i zainteresowaniem zdobyciem wykształcenia, jak również zwiększeniem naboru na kierunki humanistyczne oraz społeczne (np. na pedagogikę, gdzie zwyczajowo dominowały studentki). W 1975 r. kobiety stanowiły nieco poniżej 50% wszystkich studiujących, w roku akademickim 1975/76 około 55%, zaś w 1989 r. nieco ponad 40%. Liczebność mężczyzn studentów podwyższały osoby duchowne na studiach magisterskich i doktoranckich. Struktura wiekowa studentów KUL-u zmieniała się przez cały okres PRL, wykazując nieprzerwaną tendencję do obniżania wieku studiujących. Od połowy lat 60. większość z nich rozpoczynała naukę w wieku 18-20 lat. Wśród studentów KUL-u dominowali absolwenci liceów ogólnokształcących¹².

¹² „Biuletyn Informacyjny KUL” 6(1977), nr 1(11), s. 27; AKUL, Sprawozdanie rektorskie za rok akademicki 1988/89; I. KRZYSZTOPORSKA, *Sekcja Społeczna Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w latach 1952-1989. Zagadnienia rekrutacji na I rok studiów*, Lublin 2002, s. 47 (praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. Stanisława Olczaka) – mps w AKUL.

Zmieniała się także struktura społeczna studentów. W latach 1944-1965 wśród studentów przeważały osoby legitymujące się pochodzeniem chłopskim (na historii 45,5%, na filozofii teoretycznej około 40%, na socjologii około 47%), natomiast w okresie 1966-1989 dominowali przedstawiciele warstwy inteligenckiej (historia – 42,9%, filologia polska – 40,5%, socjologia – 45%, filozofia teoretyczna – około 50%). Na historii osoby pochodzące z rodzin chłopskich stanowiły od 45,5% (lata 1944-1967) do 18,4% (1968-1987) studiujących, na filozofii teoretycznej od około 40% (lata 1949-1965) do około 10% (1966-1989). Nieprzypadkowo zatem w czasie uroczystości XX-lecia powojennej działalności KUL-u władze rektorskie podkreślały, że około 2/3 studiujących to młodzież robotniczo-chłopska. Natomiast młodzież robotnicza stanowiła jeszcze mniejszy odsetek studentów, z tym że jej liczebność systematycznie rosła od połowy lat 60. aż do końca omawianego okresu, stanowiąc w tym czasie około 35% studiujących na Sekcji Filozofii Teoretycznej, 35,2% na Sekcji Historii i około 36% na Sekcji Filologii Polskiej. Wyjątkiem od tej reguły był skład społeczny niektórych (mniejszych) kierunków studiów, takich jak filologia angielska, filologia germańska i filologia romańska. Na pierwszym z tych kierunków w latach 1946-1962 studenci pochodzenia inteligenckiego stanowili 46,9% populacji (chłopskiego – 17,9%, robotniczego – 14,7%, rzemieślniczego – 4,0%), na drugim przedstawiciele środowiska inteligenckiego – 44% (chłopskiego – 24,6%, robotniczego – 16,7%), a na trzecim, tj. filologii romańskiej, odpowiednio 43,3%, 21,9%, 21,6%. Warto zaznaczyć, że odstępstwem od tego trendu był skład społeczny filologii polskiej. W latach 1954-1965 studiowało tam bowiem 45,8% reprezentantów inteligencji, 16,7% chłopów i 36,4% robotników¹³.

Powyższe statystyki uświadamiają, że na KUL-u kształcili się głównie przedstawiciele warstwy chłopskiej i inteligenckiej. Ewolucja składu społecznego wynikała ze wspomnianego już procesu przechodzenia ludności ze wsi do miast oraz jej autentycznego awansu społecznego, z którym łączyła się poprawa jej poziomu wykształcenia. Przewaga studentów pochodzenia inteligenckiego wskazywała na znaczne poszerzenie tej warstwy społecznej w okresie Polski Ludowej, jak również na istniejące w niej wzorce kulturowe, wśród których wykształcenie zajmowało jedno z czołowych miejsc. Proces ów miał więc charakter powszechny i nie był specyficzny dla środowiska studentów KUL-u. Należy pamiętać, że w latach 1960-1974 w Polsce dwukrotnie wzrosła liczba ludności z wykształceniem wyższym i średnim¹⁴.

¹³ I. KRZYSZTOPORSKA, *Sekcja Społeczna*, s. 73-76; M. KOZAK-ZŁOMAŃCZUK, *Studenci Sekcji Filozofii Teoretycznej*, s. 34-40; J. GREGOROWICZ, *Studenci Sekcji Historii*, s. 63-66.

¹⁴ J. ZAŁEWSKI, *Tendencje doboru kandydatów do studiów wyższych*, Warszawa 1980, s. 81.

Interesującą specyfiką tej uczelni był udział osób duchownych w środowisku studenckim. U swego zarania KUL miał spełniać rolę uniwersytetu kształcącego katolików świeckich, natomiast duchowieństwo zdobywało wykształcenie na uczelniach państwowych, które posiadały wydziały teologiczne. Na przykład w 1938 r. w lubelskiej uczelni studiowało 1350 osób świeckich i tylko około 40 duchownych. Po II wojnie światowej próbowano kontynuować tę politykę, w 1952 r. na 3402 studentów aż 75% stanowiły osoby świeckie. Od początku lat 50. władze komunistyczne zaczęły jednak administracyjnie ograniczać napływ studentów świeckich. Równocześnie nie limitowały napływu osób duchownych, co sprawiło, iż w latach 50. i 60. KUL stał się głównym ośrodkiem kształcenia akademickiego duchowieństwa w Polsce. Na przykład w roku akademickim 1967/68 studiowało tam tylko 478 studentów świeckich i 1301 duchownych. Na skutek wspomnianych już zmian politycznych oraz korekty polityki wyznaniowej państwa komunistycznego w latach 70., a zwłaszcza 80. te proporcje ulegały zmianie na korzyść osób świeckich¹⁵.

Przebieg studiów zależał od warunków materialnych i niematerialnych uczelni. Do tych pierwszych zaliczała się przede wszystkim baza lokalowa, która praktycznie przez cały omawiany okres była niewystarczająca, a w niektórych latach – zwłaszcza 1944-1953 i 1981-1989 – niezwykle szczupła, absolutnie nieodpowiadająca potrzebom szybko wzrastającej liczebnie społeczności akademickiej. Sytuację pogarszało konsekwentne (aż do początku lat 80.) odrzucanie przez władze partyjno-państwowe kolejnych projektów rozbudowy bazy lokalowej uniwersytetu, co zresztą skutecznie – poza limitowaniem liczby przyjęć na I rok studiów – ograniczało możliwość zwiększenia liczby studiującej młodzieży. Innym czynnikiem, który utrudniał studiowanie na KUL-u, był – uwarunkowany trudną sytuacją finansową uczelni – ograniczony dostęp studentów tej uczelni do pomocy stypendialnej, co zmniejszało szanse uzyskania dyplomu młodzieży niezamożnej (o czym poniżej).

Wśród czynników niematerialnych ważne miejsce zajmowała atmosfera studiów, wyraźnie specyficzna na tle tej, jaka panowała w uczelniach państwowych. Obserwatorzy tamtych czasów podkreślają – co wydaje się wiarygodne – że mniejsza liczebność studentów, szczupła baza lokalowa oraz nastawienie samych pracowników naukowych powodowało zmniejszenie dystansu pomiędzy kadrą profesorską a studentami. Władzom uniwersyteckim, szczególnie po zakończeniu Soboru Watykańskiego II, zależało również, aby zmniejszać izolację stanu duchownego od katolików świeckich oraz wzmacniać pozycję i zaangażowanie

¹⁵ M. KOZAK-ZŁOMAŃCZUK, *Studenci Sekcji Filozofii Teoretycznej*, s. 8.

religijne laikatu. Profesorowie byli bardziej dostępni, skorzy do pomocy i współpracy, szczególnie na polu przygotowywania prac dyplomowych oraz realizowania innych projektów naukowych oraz integracyjnych. Z tego oraz z innych powodów – szczególnie na skutek wzrastania roli wyższego wykształcenia w społeczeństwie polskim – następowało zwiększenie odsetka studentów KUL-u, którzy kończyli studia dyplomem magisterskim. Na przykład w latach 1944-1967 na historii stopień magistra uzyskiwało jedynie 34% studiujących (35% na socjologii w latach 1952-1969). W kolejnym okresie, tzn. od końca lat 60. do 1989 r., na historii dyplom magistra uzyskało 64% studentów, na polonistyce – 58%, zaś na socjologii – około 62%¹⁶.

WARUNKI BYTOWE

Istotnym składnikiem codzienności studentów KUL-u były ich warunki bytowe, wśród których na czoło wysuwało się wyżywienie, warunki mieszkaniowe i kondycja zdrowotna. W okresie powojennym, a w przypadku Polski co najmniej aż do r. 1980, poprawiały się one systematycznie, co odzwierciedlało ogólną tendencję postępu cywilizacyjnego w Europie i innych rozwiniętych częściach świata (np. w Ameryce Północnej), i to niezależnie od systemu społeczno-politycznego poszczególnych krajów. Sprzyjała temu rewolucja naukowo-techniczna, szybki rozwój gospodarczy, jak również brak dużych konfliktów wojennych na tych obszarach. Mimo to nie wszyscy doświadczali dobrodziejstw tego procesu w jednakowym stopniu. Na przykład studenci KUL-u doświadczali większych niż studenci uczelni państwowych problemów bytowych, ponieważ – poza pierwszymi latami po zakończeniu II wojny światowej – nie otrzymywali pomocy materialnej z budżetu państwa. Z tego powodu musieli polegać na środkach własnych oraz pomocy Kościoła i macierzystego uniwersytetu. A wysokość pomocy, choć niezmiernie niewystarczająca w stosunku do potrzeb, była niebagatelna w skali całego budżetu KUL-u. Na przykład w 1956 r. na pomoc studentom przeznaczono 3 mln zł, zaś w 1966 r. – prawie 5,6 mln zł. Zasadniczą formą pomocy były stypendia: (najczęściej przyznawane) żywnościowe, a także biblioteczne, zdrowotne i naukowe, z tym że tylko na KUL-u studenci musieli je odpracowywać, przeznaczając w każ-

¹⁶ I. KRZYSZTOPORSKA, *Sekcja Społeczna*, s. 95-97. Na temat atmosfery studiów zob. np. *Katolicki Uniwersytet Lubelski w oczach wychowanków. Założenia, wspomnienia, sprawozdania*, Lublin 1958; *Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1944-1952. Wspomnienia i relacje*, red. J. Ziółek, Lublin 1999; J. WARZESZAK, *Ks. Antoni Słomkowski 1900-1982*, s. 19-52.

dym semestrze kilkadziesiąt godzin na prace społeczne na stołówce lub w innych agendach uniwersyteckich¹⁷.

Jeśli chodzi o wyżywienie, to od chwili reaktywowania uniwersytetu w 1944 r. władze KUL-u przykładały dużą wagę do zapewnienia osobom studiującym możliwie przyzwoitego odżywiania, słusznie upatrując w tym niezbędny warunek ewentualnych sukcesów naukowo-dydaktycznych oraz formacyjnych. Było to szczególnie ważne w sytuacji ogromnych trudności natury bytowej, spowodowanych biedą, stanowiącą jeden z najważniejszych skutków wojny. W pierwszych latach powojennych studenci otrzymywali wsparcie UNRRA (agencji Organizacji Narodów Zjednoczonych koordynującej pomoc społeczności międzynarodowej, a zwłaszcza USA dla krajów dotkniętych zniszczeniami wojennymi) i YMCA (międzynarodowej organizacji męskiej młodzieży chrześcijańskiej) w postaci żywności i ubrań. Do 1950 r. wsparcie pochodziło również od nowych władz partyjno-państwowych, które wspierały finansowo organizację studencką „Bratnia Pomoc”, zajmującą się zaspokajaniem materialnych i kulturalnych potrzeb młodzieży studiującej¹⁸. W roku akademickim 1945/46 na jej konto z przeznaczeniem na pomoc żywnościową dla studentów KUL-u, w tym zwłaszcza na prowadzoną przez „Bratniaka” stołówkę akademicką, z budżetu państwa wpłynęło 1,65 mln zł, w 1947 r. – 2,713 mln, w 1948 r. – 1,092 mln, a w 1949 r. – 2 329 320 zł. W następnych latach uczelnia musiała sama zdobywać środki na ten cel, co znacznie obciążało jej budżet. Na przykład w 1958 r. aż ¼ część budżetu przeznaczona była na różne stypendia dla studentów, w tym przede wszystkim na stypendium stołówkowe. Do 1983 r. pobierało je od 35 do 65% studentów, ale w drugiej połowie lat 80. duży wzrost ich liczebności oraz trudności finansowe uczelni (co odzwierciedlało negatywny wpływ kryzysu gospodarczego na kondycję materialną polskiego społeczeństwa) spowodowały proporcjonalne zmniejszenie liczby korzystających z pomocy stypendialnej, w tym zwłaszcza żywieniowej. W 1989 r. na około 4200 studiujących na studiach dziennych ze stypendiów korzystało 1100 studentów KUL-u, a więc około 25%. Dopiero w 1990 r. państwo polskie wznowiło dofinansowanie stypendiów dla młodzieży studiującej na KUL-u¹⁹.

¹⁷ M. KUNOWSKA-PORĘBNA, *Pomoc Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego dla młodzieży akademickiej*, w: *Księga jubileuszowa 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, red. S. Kunowski i in., Lublin 1969, s. 321-323; E. POSPUŁA, *Pomoc socjalna dla studentów*, w: *Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, s. 740-742.

¹⁸ P. ILIŃSKI, *Moja działalność na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w latach 1945-1946*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1944-1952*, s. 87-101; J. WARZESZAK, *Ks. Antoni Słomkowski 1900-1982*, s. 19-42.

¹⁹ J. ZIÓLEK, *Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1944-1992*, s. 37; AKUL, *Sprawozdanie rektorskie za rok akademicki 1988/89*.

Przez cały okres powojenny (do 1989 r.) studenci KUL-u mieli wiele problemów ze znalezieniem miejsca do zamieszkania, co zresztą dotyczyło również pracowników naukowo-dydaktycznych uczelni. W pierwszych latach powojennych warunki mieszkaniowe tych obydwu grup wyglądały wręcz rozpaczliwie. Korzystając z chwilowej życzliwości nowej władzy, ówczesny rektor ks. prof. Antoni Słomkowski podjął decyzję o wybudowaniu dwóch akademików żeńskich na Konstantinowie (Poczekajka), które ukończono na początku lat 50. Dzięki temu w akademikach uczelni (męski znajdował się w starej kamienicy na ul. Sławińskiego, dziś Niecała 8) było 670 miejsc (w roku akademickim 1944/45 – 340), co stanowiło znaczący wzrost w porównaniu do okresu międzywojennego (w 1939 r. było jedynie 100 miejsc na 1400 studentów). Co charakterystyczne, ograniczenie liczby studiujących przez władze partyjno-państwowe poprawiło sytuację mieszkaniową tej grupy, ponieważ – przy utrzymującej się na względnie stałym poziomie liczbie miejsc w akademikach – wraстал odsetek osób korzystających z tej formy pomocy ze strony uniwersytetu. Stopniowo poprawiały się także warunki mieszkaniowe w tych budynkach. Do początków lat 70. w akademikach żeńskich na Poczekajce nie było ciepłej wody i centralnego ogrzewania, w pokojach mieszkało po 10-12 studentek, śpiących na metalowych piętrowych łóżkach. Podobne warunki panowały w akademiku męskim. W latach 70. nastąpił prawdziwy skok cywilizacyjny, charakteryzujący się zmniejszeniem liczby mieszkańców w poszczególnych pomieszczeniach do 3-4, a niekiedy nawet 2-3, likwidacją metalowych łóżek piętrowych, zainstalowaniem sieci wodociągowej i centralnego ogrzewania, zakupem nowoczesnego wyposażenia w postaci mebli, kolorowych telewizorów, sprzętu do tenisa stołowego oraz sprzętu muzycznego²⁰.

Istotną cechą bazy lokalowej było przeludnienie, a przez to niższy standard domów akademickich (pod koniec lat 50. mieszkało w nich trzykrotnie więcej lokatorów niż planowano w chwili oddawania do użytku). W rezultacie więc ich mieszkańcy musieli pogodzić się z gorszymi warunkami mieszkaniowymi w porównaniu np. do studentów UMCS, dysponujących nowoczesnym i przestronnym zapleczem lokalowym. Stopniowo jednak malało zatłoczenie domów akademickich i poprawiał się standard udostępnianych urządzeń. Wzrosły za to koszty ich użytkowania. Do połowy lat 80. mieszkańcy akademików KUL-u nie płacili za ich używanie (otrzymywali bowiem tzw. stypendium mieszkaniowe), niemniej nasilający się kryzys finansowy uczelni spowodował wprowadzenie częściowej odpłatności z tego tytułu. Nieco wcześniej, tzn. pod koniec lat 70., problemy

²⁰ M. ARTÓWNA, *Domy akademickie*, w: *Księga jubileuszowa 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, s. 323-324.

mieszkańców studiujących na KUL-u nasiliły się również z uwagi na wzrastającą liczbę przyjmowanych na studia, co stało się szczególnie widoczne w latach 80. Zresztą dopiero wówczas władzom uczelni – wcześniej blokowanym skutecznie przez komunistyczny aparat partyjno-państwowy – udało się rozpocząć i częściowo zakończyć budowę nowego akademika żeńskiego na Poczekajce, co zwiększyło liczbę miejsc i poprawiło warunki mieszkaniowe studentek. To głównie za sprawą tej inwestycji w 1989 r. liczba miejsc w akademikach KUL-u wzrosła do 847 (na około 4200 studiujących na studiach dziennych). Sytuacja pod tym względem nie uległa zmianie do końca omawianego okresu. Dopiero na początku lat 90. liczba miejsc w akademikach KUL-u wzrosła do 960²¹.

Praktycznie przez cały okres PRL poprawiała się sytuacja zdrowotna młodzieży studiującej. W sprawozdaniu z działalności uczelni za rok 1946/47 władze rektorskie oceniały ją jako alarmującą, popierając swoją opinię zatrważającymi danymi statystycznymi. Otóż w tym czasie tylko 30% studentów uznano za zdrowych, natomiast z pozostałej grupy na gruźlicę chorowało ponad 20%, a 40% było zagrożonych tą chorobą. W trosce o poprawę stanu zdrowia młodzieży akademickiej KUL i UMCS wspólnie powołały (funkcjonującą do 1950 r. i cieszącą się poparciem władz partyjno-państwowych) Organizację Pomocy Lekarskiej dla Młodzieży Akademickiej środowiska lubelskiego, w której szczególnie pozytywną rolę odegrali pracownicy naukowcy (w tym profesorowie) Wydziału Lekarskiego UMCS, którzy bezinteresownie świadczyli pomoc chorym studentom. Była to pierwsza zorganizowana forma opieki zdrowotnej dla studentów, ponieważ w okresie międzywojennym – o latach okupacji niemieckiej nie wspominając – mogli oni liczyć wyłącznie na własne siły i środki. Od 1951 r., kiedy w Polsce całkowicie upaństwowiono służbę zdrowia, opieka medyczna dla studentów KUL-u odbywała się na koszt państwa. Mimo braków lokalowych i finansowych następowała powolna poprawa ich stanu zdrowia, co wynikało z upowszechnienia badań profilaktycznych kandydatów na studia i studiujących oraz systematycznych inwestycji w usługi medyczne. Na przykład w latach 50. upowszechniły się prześwietlenia klatki piersiowej, co w połączeniu z innymi działaniami profilaktycznymi umożliwiło niemal całkowite wyeliminowanie gruźlicy jako choroby społecznej. Stąd w 1959 r. tylko 3,2% studentów było zagrożonych gruźlicą, zaś jedynie 1,6% czynnie leczonych na tę chorobę. W 1958 r. uczelnia otrzymała fotel dentystyczny ze specjalistyczną lampą oraz innym wyposażeniem, co umożliwiło uruchomienie osobnego gabinetu

²¹ E. POSPUŁA, *Pomoc socjalna dla studentów*, s. 741-742; N. KANSY, *Dom akademicki żeński*, w: *Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, s. 750-753; W. ŻUREK, *Dom akademicki męski*, tamże, s. 754-757; AKUL, *Sprawozdanie rektorskie za rok akademicki 1988/89*.

dentystycznego dla studentów. Problemem pozostała natomiast szczupła baza lokalowa akademickiej służby zdrowia, ograniczona do kilku pomieszczeń w latach 70. udostępnionych przez władze uczelni na terenie konwiktu²².

Mimo zauważalnej poprawy na tym polu w środowisku studenckim KUL-u wciąż istniały problemy zdrowotne. Na skutek niewłaściwego odżywiania studenci cierpieli w stosunkowo dużej liczbie na różne choroby układu pokarmowego, zaś niewłaściwe warunki mieszkaniowe i brak warunków do wypoczynku w połączeniu z innymi problemami, jak np. alkoholizm w rodzinach czy brak ruchu na świeżym powietrzu, przyczyniały się do powstawania u nich nerwic. W celu ograniczenia skali tych zachorowań władze KUL-u w porozumieniu z władzami innych uczelni i państwa podejmowały działania profilaktyczne w postaci prowadzenia tzw. pólśanatorium na 129 łóżek w Domu Studenta B1A w Lublinie oraz niewielkiego szpitala na 31 łóżek. Ta forma leczenia profilaktycznego i stacjonarnego stanowiła kontynuację działalności istniejącego od 1953 r. pólśanatorium oraz izby chorych dla studentów lubelskich uczelni na ul. Króla Leszczyńskiego. Profilaktyka polegała także na uruchomieniu wczasów, obozów, kolonii i wczasów zdrowotnych (także dla studentów) w Smołowie i Fromborku na Warmii i w Rogóźnie na Polesiu Lubelskim oraz wczasów leczniczych w Krynicy-Zdroju (o czym poniżej)²³.

WYPOCZYNEK I REKREACJA

Ważnym sposobem spędzania czasu poza zajęciami na uczelni była działalność studentów w kołach naukowych. Stanowiły one jeden z najważniejszych elementów tradycji akademickiej, wykazując przeważnie nieprzerwaną aktywność od momentu powołania uczelni w 1918 r. Istniały one praktycznie na wszystkich kierunkach studiów, również w okresie powojennym. Stanowiły rodzaj autonomicznych stowarzyszeń studenckich, rozwijających samodzielne zainteresowania studentów określonego kierunku oraz spełniających rolę organizatora imprez integracyjnych i rekreacyjnych. Stąd koła naukowe organizowały zebrania wewnętrzne i otwar-

²² AKUL, Sprawozdanie rektorskie za rok akademicki 1946/47; J. KOZAK, *Opieka lekarska nad młodzieżą akademicką KUL*, „Zeszyty Naukowe KUL” 2(1959), nr 4, s. 113-121; TENŻE, *W trosce o zdrowie młodzieży akademickiej*, „Zeszyty Naukowe KUL” 3(1960), nr 4, s. 138-143; TENŻE, *Zagadnienie opieki lekarskiej w okresie 50-lecia*, w: *Księga jubileuszowa 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, s. 331-333.

²³ M. KOWIESKA, *Przychodnia Zdrowia*, w: *Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, s. 747-749.

te, na których wygłaszano referaty, prowadzono dyskusje, konferencje naukowe i popularnonaukowe. Zajmowały się także prowadzeniem otrzęsin dla studentów I roku, a ponadto organizowaniem wycieczek, rajdów i zabaw. Przez większość omawianego okresu (z wyjątkiem lat 1949-1956) szczególną rolę odgrywały kontakty z kołami innych uczelni, np. na międzyuczelnianych lub ogólnopolskich sesjach oraz konferencjach naukowych. Dzięki temu studenci KUL-u mogli poznać przedstawicieli środowisk studenckich uczelni państwowych, wymieniać z nimi doświadczenia, nabywać wiedzę, poszerzać horyzonty intelektualne, a równocześnie przekazywać własne poglądy na kwestie naukowe, społeczne, a nawet polityczne. W okresie stalinowskim (1948-1956) studenckie koła naukowe zostały poddane ścisłej kontroli politycznej, którą w imieniu PZPR sprawowały struktury Związku Akademickiej Młodzieży Polskiej (ZAMP), a następnie (od 1950 r.) Związku Młodzieży Polskiej (ZMP). Praca kół miała koncentrować się na organizowaniu samopomocy i współzawodnictwa w nauce, poznawaniu ideologii marksizmu-leninizmu, upolitycznieniu zainteresowań naukowych studentów. Obok tych zadań w pracy kół stosowano tradycyjne formy działalności. Po 1956 r. zarzucono polityczne treści, pozostając przy tradycyjnej działalności²⁴.

Na terenie uczelni KUL-owskie koła naukowe zaznaczały swoją obecność poprzez organizowanie cyklicznych imprez naukowych i popularnonaukowych. Do najważniejszych należał doroczny Tydzień Filozoficzny, poprzez który koło naukowe filozofów popularyzowało problematykę filozoficzną. Trwałe miejsce w kalendarzu imprez zajmowały tygodnie eklezjologiczne i ekumeniczne organizowane przez koło naukowe teologów. Koło historyków przeprowadziło wiele sesji naukowych, publicznych wykładów oraz wieczornic z okazji odzyskania niepodległości przez Polskę. Niektóre koła poszerzały zakres oddziaływania, podejmując działalność społeczną. Na przykład istniejące do 1956 r. koło pedagogiczne (pedagogikę zlikwidowano właśnie w tym roku) włączyło się w akcję antyalkoholową, inicjowało ogólnouniwersyteckie dyskusje na temat chuligaństwa i przerywania ciąży, hospitało przedszkola, biblioteki dziecięce i lekcje szkolne. Po 1956 r. w pracy studenckich kół naukowych zarysowało się odchodzenie od pracy wewnętrznej, samokształceniowej na rzecz działalności naukowej poza murami uczelni, tzn. na ogólnopolskich sesjach, konferencjach i zjazdach, oraz spotkań z ludźmi nauki i kultury²⁵.

²⁴ A. STANOWSKI, A. CHRUSZCZEWSKI, *Życie akademickie w latach 1944-1968*, w: *Księga jubileuszowa 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, s. 340-342.

²⁵ *Koło Naukowe Historyków Studentów KUL 1919-2004*, red. E. Ziółek, Lublin 2004; S. Kunowski, *Z przeszłości studenckich kół naukowych KUL*, „Zeszyty Naukowe KUL” 5(1962), nr 4, s. 146-155.

Innym sposobem spędzania wolnego czasu przez studentów było podejmowanie aktywności sportowej. Większość studentów uprawiała sport w ramach zajęć istniejącego od 1952 r. Studium Wychowania Fizycznego KUL, niemniej jego działalność była ograniczona do pierwszych dwóch lat studiów. Brak było własnego zaplecza sportowego w postaci sali gimnastycznej oraz innych obiektów sportowych. Uczelnia nie miała hali sportowej, były jedynie wybudowane w latach 60. korty tenisowe, boisko do koszykówki, a ponadto dwa boiska do siatkówki. W latach 1952-1989 Studium Wychowania Fizycznego dbało o prowadzenie zajęć dla studentów pierwszych lat studiów, jak również organizowanie masowych imprez sportowych, np. spartakiad lub rozgrywek pucharowych. Od początku lat 60. w położonym 40 km od Lublina Rogóźnie uruchomiono obozy sportowe dla studentów III i IV roku. W 1976 r. w Rogóźnie został otwarty Ośrodek Sportowo-Wypoczynkowy KUL, gdzie przez kilka miesięcy w roku (czerwiec-wrzesień) odbywały się obozy sportowe dla studentów III i IV roku. W ten sposób poszerzano ofertę ćwiczeń sportowych dla młodzieży studenckiej, ograniczoną z powodu braku własnego zaplecza lokalowego. Na skutek pogłębiającego się kryzysu gospodarczego w latach 80. zarzucono je, podobnie jak obozy sportowe w górach. Ponadto ograniczono liczbę etatów pracowników wychowania fizycznego, zakupy sprzętu sportowego oraz kontakty z klubami sportowymi z innych ośrodków akademickich na terenie kraju. Nowoczesne zaplecze sportowe pojawiło się na KUL-u dopiero po 1989 r.²⁶

Mimo wspomnianych niedogodności rozwijała się na KUL-u ożywiona, choć już bardziej elitarna, aktywność sportowa w ramach istniejącego od 1922 r. Akademickiego Zrzeszenia Sportowego. Po kilkuletniej przerwie spowodowanej okupacją niemiecką w czasie II wojny światowej działalność sportowa AZS KUL w latach 1944-1946 odrodziła się w sposób spontaniczny. Przy poparciu władz uczelni AZS prowadził od 9 do 13 sekcji sportowych, takich jak siatkówka kobiet i mężczyzn, koszykówka kobiet i mężczyzn, judo kobiet i mężczyzn, tenis stołowy, szachy, pływanie, piłka nożna, narciarstwo kobiet i mężczyzn, saneczkarstwo, lekkoatletyka, łyżwiarstwo, żeglarstwo. W AZS trenowało 150-500 studentów. Osiągali oni liczne sukcesy w rozgrywkach międzyuczelnianych na terenie Lublina, w Mistrzostwach Polski Uczelni lub w Akademickich Mistrzostwach Polski. Największe sukcesy osiągnęli judocy, m.in. w Mistrzostwach Polski Uczelni (pierwsze miejsca w rywalizacji indywidualnej w latach 1973, 1975, 1977, 1985, 1987) i w Igrzyskach Akademickich. W 1989 r. AZS KUL otrzymał sztandar²⁷.

²⁶ S. DOBOSZ, *Sport w KUL*, w: *Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, s. 769-770; „Biuletyn Informacyjny KUL” 1(1972), nr 1, s. 92-95.

²⁷ S. DOBOSZ, *Sport w KUL*, s. 770-772.

Sporą popularnością wśród studentów KUL-u cieszyła się turystyka, propagowana przez istniejące od 1953 r. uczelniane koło Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego. Początkowo istniały dwie sekcje: turystyki pieszej i narciarska, ale już od 1955 r. działalność turystyczna zaczęła obejmować inne dziedziny turystyki i krajoznawstwa, np. spływy kajakowe i obozy żeglarskie. Studenci KUL-u co roku uczestniczyli w rajdach oraz obozach wędrownych na Lubelszczyźnie (np. na Roztoczu, Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim) czy w Górach Świętokrzyskich, Sudetach, Tatrach, Bieszczadach i Beskidach. Amatorzy sportów zimowych uprawiali narciarstwo na obozach narciarskich w Krynicy-Zdroju. Na przełomie lat 50. i 60. w kole PTTK na KUL-u funkcjonowały sekcje, a w ich ramach np. Klub Turysty, w którym co dwa tygodnie odbywały się prelekcje, odczyty z przezroczami i filmami o tematyce turystycznej oraz spotkania z doświadczonymi turystami. Dużą rolę w rozwoju działalności turystycznej odegrały uczelniane struktury Zrzeszenia Studentów Polskich, w latach 1950-1973 finansowo wspomagające organizację obozów wędrownych i wczasów studenckich. W latach 70. i 80. turystyka górską i konną cieszyła się dużą popularnością wśród studentów KUL-u, podobnie jak turystyka zagraniczna (do krajów kapitalistycznych i socjalistycznych), połączona z intensywną wymianą handlową²⁸.

Przez cały okres Polski Ludowej życie kulturalne w środowisku studenckim KUL-u miało niezwykle bogaty charakter. Organizowano zarówno imprezy doraźne, jak i cykliczne. Wśród cyklicznych na czoło wysuwały się przeglądy kultury studenckiej, znane pod nazwą „juwenaliów”, „kozienaliów”, „kullaży” („kullages”). Polegały na organizowaniu (przeważnie w maju) spotkań z twórcami i artystami, projekcji filmów, spektakli teatralnych, przeglądów filmowych, zabaw tanecznych, koncertów i recitali. Z niewielkimi przerwami odbywały się one od drugiej połowy lat 50. do końca PRL. Nieodmiennie cieszyły się dużym zainteresowaniem studentów, tłumnie uczestniczących w poszczególnych imprezach. Podobnie było z obchodami zakończenia roku akademickiego, pełnymi wydarzeń artystycznych, sportowych i towarzyskich. Cykliczny charakter miały też bale karnawałowe i wiosenne, w latach 1950-1973 odbywające się pod patronatem ZSP. Od 1953 r. organizacja ta prowadziła też sekcję filmową oraz świetlicę-klub z czytelnią, czasopism i radiodbiornikiem radiowym, udostępnianą studentom na imprezy wewnętrzne i spotkania towarzyskie. ZSP rozprawdzało też ulgowe bilety do teatru, filharmonii i lubelskich kin. W latach 80. rolę tę spełniał samorząd studencki²⁹.

²⁸ R. TROJANEK, *Życie turystyczne na KUL*, „Zeszyty Naukowe KUL” 1(1958), nr 2, s. 151-153; A. STANOWSKI, A. CHRUSZCZEWSKI, *Życie akademickie*, s. 351.

²⁹ A. STANOWSKI, A. CHRUSZCZEWSKI, *Życie akademickie*, s. 340.

W kalendarzu imprez kulturalnych znajdowały się też inne wydarzenia cykliczne, jak np. tygodnie filozoficzne, eklezjologiczne, ekumeniczne, wieczornice 1-majowe i z okazji odzyskania niepodległości przez Polskę. Wśród wydarzeń okazjonalnych przeważały zabawy i wieczorki taneczne, spotkania z twórcami kultury, promocje i prezentacje książek, okolicznościowe wystawy malarstwa i rzeźby, koncerty i recitale, wykłady wybitnych przedstawicieli świata nauki. Ważną rolę w życiu kulturalnym studentów spełniał założony w 1952 r. Teatr Akademicki, z którego po dwóch dekadach wyodrębniła się Scena Plastyczna KUL (1969 r.) oraz Scena Słowa. Powstawały też mniejsze grupy teatralne na poszczególnych wydziałach uniwersytetu. Ich spektakle przyciągały liczną widownię, w tym zwłaszcza młodzież studencką. Podobną rolę pełnił Chór Akademicki KUL, w którym występowali najbardziej uzdolnieni muzycznie studenci, słuchani przez społeczność akademicką w czasie recitali i okolicznościowych występów³⁰.

Wyjazdy o charakterze wczasowym odbywały się przez cały omawiany okres. W trosce o stan zdrowia studentów władze KUL-u utworzyły własne ośrodki wypoczynkowe, gdzie czas wolny spędzali przedstawiciele zarówno środowiska pracowniczego, jak i studenckiego. Od 1946 do 1953 r. istniał ośrodek wczasowy w Smolewie na Warmii na 120-180 osób. W 1947 r. uruchomiono ośrodek we Fromborku nad Zalewem Wiślanym, który posiadał 130 miejsc w budynku oraz 50-80 miejsc pod namiotami (w zależności od liczby zgłoszonych studentów). Funkcjonował on do 1958 r. W 1948 r. powstał dom wypoczynkowy KUL-u w Krynicy-Zdroju, wykorzystywany także w celach leczniczych pracowników i studentów. Początkowo posiadał 24 miejsca w dzierżawionej willi „Ostoja”, a następnie od 1956 r. 32 miejsca w willi „Leśna Polana”. Od początku lat 60. w Rogóźnie na Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim zaczęto organizować obozy sportowe dla studentów KUL-u. W 1976 r. wybudowano tam ośrodek wczasowy Związku Nauczycielstwa Polskiego, który służył zarówno studentom, jak i pracownikom tej uczelni aż do końca omawianego okresu³¹.

Stosunkowo niewielki odsetek studentów wyjeżdżał na wczasy zagraniczne, zwłaszcza do krajów bloku sowieckiego. W latach 1950-1973 uczelniane struktury ZSP decydowały o skierowaniu konkretnych studentów na wyjazdy wczasowe, co wiązało się z przekazaniem dofinansowania z budżetu państwa. Po rozwiązaniu tej

³⁰ Zob. „Zeszyty Naukowe KUL” z lat 1958-1972, a zwłaszcza zawartą w nich „Kronikę akademicką”. Liczne informacje na temat życia kulturalnego studentów znajdują się w „Biuletynie Informacyjnym KUL” z lat 1972-1986. Zob. też J. PATELKA, *Teatr Akademicki*, w: *Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, s. 719-725; Z. CIESZKOWSKI, *Chór Akademicki*, tamże, s. 726-728.

³¹ J. KOZAK, *Opieka lekarska*, s. 116.

organizacji na wypoczynek w ośrodkach KUL-u kierowały upoważnione agendy uczelniane przy współpracy samorządu studenckiego (lata 80.).

OBYCZAJE, MENTALNOŚĆ, POSTAWY, NASTROJE

Obyczajowość studentów KUL-u zależała od kilku czynników, m.in. od ich poziomu intelektualnego i moralnego oraz ogólnej atmosfery panującej na uczelni, a zwłaszcza jej priorytetów intelektualno-ideowych. Wśród nich na czoło wysuwały się wartości i normy religijne, wynikające z jej katolickiego profilu. Istotne były także wartości patriotyczne, choć wyrażane różnie w zależności od warunków społeczno-politycznych panujących w poszczególnych dekadach/epokach Polski Ludowej. Pewną – choć trudno powiedzieć jak dużą – rolę odgrywała przy tym konieczność przystosowania się do rzeczywistości PRL, a zwłaszcza wymagań władz partyjno-państwowych. Widać to bardzo dobrze podczas analizy kalendarza świąt uniwersyteckich i rangi nadawanej im przez uczelniane władze, pracowników oraz studentów.

Do najważniejszych należały święta kościelne oraz wewnątrzuniwersyteckie, a więc przede wszystkim Boże Narodzenie i Wielkanoc. Ich rangę podkreślały rekolekcje organizowane w okresie przedświątecznym, w których uczestniczyli pracownicy i studenci. Nie zachowały się dane na temat odsetka młodzieży studenckiej KUL-u biorącej udział w rekolekcjach, zresztą można przypuszczać, że takich statystyk nie prowadzono. O zbliżaniu się wydarzeń religijnych informowały plakaty, banery, plansze, ozdobione choinki, okolicznościowe pocztówki oraz nagrania kolęd. W okresie przed Bożym Narodzeniem lub zaraz po feriach świątecznych odbywały się spotkania opłatkowe. Początkowo był to jedynie opłatek ogólnouniwersytecki oraz podobne spotkania w akademikach żeńskich. Na przykład na Poczekajce nadawano temu spotkaniu charakter wieczerzy wigilijnej w gronie rodziny, w oprawie artystycznej i przy śpiewie kolęd, co zwiększało jego popularność nie tylko wśród mieszkanek akademików. Stopniowo zaczęto organizować opłatki wydziałowe, sekcyjne, instytutowe, diecezjalne, co dało początek jednej z najważniejszych tradycji tego uniwersytetu. Mniejszą popularnością cieszyły się spotkania wielkanocne na tzw. jajku wielkanocnym³².

Wśród uczelnianych uroczystości ważne miejsce zajmowało święto patronalne KUL-u, czyli czerwcowe święto Najświętszego Serca Pana Jezusa, oraz obchodzone 8 grudnia święto Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny. Z biegiem

³² N. KANSY, *Dom akademicki żeński*, s. 752.

lat wzrastała rola oficjalnej inauguracji roku akademickiego, organizowanej zwyczajowo w listopadzie, a od lat 70. w trzecią niedzielę października. Przyciągała uwagę ze względu na uroczystą oprawę, a zwłaszcza przyjazd ks. prymasa Stefana Wyszyńskiego (do 1981 r.) oraz innych hierarchów polskiego Kościoła, zachodnich dyplomatów, dziennikarzy i intelektualistów. Obok tych wydarzeń świętowano też inne, na pierwszy rzut oka kontrastujące ze sobą święta, a mianowicie 1 Maja, czyli oficjalne Święto Pracy w PRL, oraz kolejne rocznice odzyskania niepodległości przez Polskę w 1918 r., przypadające 11 listopada. W pierwszych powojennych latach uczelni rektor KUL-u ks. prof. Antoni Słomkowski osobiście uczestniczył w obchodach święta 1 Maja oraz rewolucji październikowej, podkreślając lojalność wobec nowych władz, które wówczas nie przeszkadzały w działalności KUL-u. Przez następne kilkadziesiąt lat (do 1980 r.) na KUL-u odbywały się oficjalne akademie pierwszomajowe, w których uczestniczyły władze rektorskie. Miały one swoją specyfikę, albowiem w ich trakcie zaproszeni goście, np. w latach 60. katolicki pisarz Jerzy Zawieyski, wówczas członek Rady Państwa, czy Janusz Zabłocki, wygłaszali przemówienia poświęcone przeważnie etyce i znaczeniu pracy, a nie ideologii komunistycznej.

Z chwilą powstania ruchu „Solidarności” święta pierwszomajowe zostały zarzucone. Stanowiły swego rodzaju trybut ze strony uczelni, wprawdzie potrzebny do uwiarygodnienia się w oczach rządzących komunistów, ale niekoniecznie popierany przez społeczność akademicką. Można tak przypuszczać, ponieważ np. już w 1959 r. profesorowie i studenci KUL-u zignorowali wezwanie władz komunistycznych do udziału w pochodzie pierwszomajowym, manifestując w ten sposób jednoznacznie swój negatywny stosunek do rzeczywistości PRL. Z kolei świętowanie 11 listopada przebiegało inaczej, tzn. miało formę prywatnych obchodów tego święta, w których brali udział poszczególni pracownicy uczelni oraz studenci. Przybrało ono na sile w latach 70., a zwłaszcza w ostatniej dekadzie PRL, co wiązało się ze zwiększeniem zainteresowania młodzieży studenckiej kwestiami politycznymi³³.

Do tradycji mniej oficjalnej należało organizowanie wróżb i zabaw „andrzejkowych” w ostatnią sobotę listopada, a więc tuż przed rozpoczęciem adwentu. Te spotkania i zabawy odbywały się w domach akademickich oraz na uczelni. Co roku akcentowano zakończenie roku akademickiego poprzez organizowanie dni skupienia oraz spotkań i zabaw o charakterze towarzyskim i integracyjnym. Ważną tradycją uniwersytecką była wspomniana wyżej działalność studenckich

³³ Zob. I. MAIN, *Trudne świętowanie. Konflikty wokół obchodów świąt państwowych i kościelnych w Lublinie (1944-1989)*, Warszawa 2004, s. 129.

kół naukowych, które – poprzez organizację wydarzeń o charakterze naukowym, społecznym i kulturalnym – współtworzyły atmosferę uczelni.

Znacznie mniej można powiedzieć o postawach studentów KUL-u w aspekcie religijno-moralnym, politycznym i społecznym. Brak szerszych badań socjologicznych nie pozwala na sporządzenie wyczerpującego opisu tych zagadnień. Badacz tej problematyki skazany jest więc głównie na formułowanie przypuszczeń i hipotez badawczych, a więc uciekania się do spekulacji. Jeśli chodzi o religijność młodzieży studenckiej KUL-u, to można przypuszczać, że była bardziej intensywna niż studentów uczelni państwowych. Wskazuje na to chociażby podstawowa baza rekrutacji studentów katolickiej uczelni, znajdująca się na obszarach o relatywnie większym przywiązaniu mieszkańców do wiary i instytucji Kościoła, tzn. w województwach wschodnich i południowych oraz Górnego Śląska, Pomorza Gdańskiego i Wielkopolski. Bez ryzyka błędu można też założyć, że w KUL-u studiowało stosunkowo więcej osób aktywnie udzielających się w życiu Kościoła oraz akceptujących jego dogmaty, a także moralną i społeczną naukę. Nie wiemy jednak, jaki zasięg miały różne stopnie zaangażowania w tę sferę, a zwłaszcza jak się zmieniały z upływem czasu.

Pewną wskazówką w tej materii mogą być wyniki badań przeprowadzonych w połowie lat 80. w Zakładzie Socjologii Ogólnej Sekcji Społecznej KUL. Ich celem było zbadanie stopnia akceptacji ideologii marksistowskiej w środowisku studenckim KUL-u oraz stosunku do zjawiska rozwodów, a na tym tle akceptacji moralnego nauczania Kościoła (zwłaszcza w dziedzinie życia seksualnego i małżeńskiego) przez studentów KUL-u i UMCS. Porównanie postaw tych dwóch społeczności studenckich pomogło w znalezieniu odpowiedzi na pytanie o specyfikę środowiska KUL-owskiego (przynajmniej w latach 80.). Jakie więc wnioski wypływają z tego postępowania badawczego? Po pierwsze, studenci KUL-u w sposób bardziej radykalny odrzucali marksizm i istniejący system społeczno-polityczny, zwany realnym socjalizmem. W 1983 r. w badaniach studentów Warszawy odsetek zwolenników „zmierzania w kierunku jakiejś formy socjalizmu” wynosił 42,6% (spadł o około 24% w porównaniu z opiniami z r. 1978 i o około 30% w porównaniu z r. 1961), podczas gdy na KUL-u w 1985 r. wyniósł jedynie 20% badanych. Równocześnie odsetek przeciwników tego systemu w Warszawie wynosił 36,1%, zaś w KUL-u – 80%. Również stopień akceptacji modelu demokracji istniejącego na Zachodzie oraz gospodarki rynkowej był wyższy niż studentów warszawskich w 1983 r. Rangę tych różnic pogłębiają różnice środowiskowe, zważywszy na szersze kontakty ze środowiskiem opozycjonistów politycznych i osobami z Zachodu studentów warszawskich oraz to, że w 1983 r. młodzież znajdowała się pod wpływem nastrojów opozycyjnych z okresu stanu wojennego, zaś w 1985 r., kiedy

przeprowadzono badanie studentów KUL-u, wyraźnie, choć przejściowo, w Polsce wzrosło poparcie młodzieży dla polityki władz komunistycznych³⁴.

Jeśli chodzi o poziom akceptacji rozwodów, studenci KUL-u wykazywali znacznie mniejszą tolerancję wobec tego zjawiska niż ich koledzy z UMCS. Ponadto znacznie chętniej akceptowali nauczanie Kościoła katolickiego w sprawach życia małżeńskiego. Ich odmienność w tej materii wynikała z głębszej religijności w porównaniu ze studentami UMCS, co umożliwiało przyjęcie za własne większych rygorów moralnych zawartych w nauczaniu Kościoła³⁵.

W świetle powyższych ustaleń KUL-owska młodzież lat 80. przeżywała swoją religijność w sposób odmienny od środowiska studenckiego w Polsce, głębiej akceptując wymagania stawiane katolikom przez Kościół. Można więc przypuszczać, że podobnie traktowała tę problematykę w poprzednich dekadach PRL. Z dotychczasowych badań socjologicznych i antropologicznych wiadomo bowiem, że w latach 60. i pierwszej połowie następczej dekady procesy cywilizacyjne, a zwłaszcza społeczno-gospodarcze oraz kulturowe, spowodowały w środowisku młodzieżowym wyraźny prąd laicyzacyjny, wyrażający się spadkiem zainteresowania praktykami religijnymi i malejącą akceptacją moralnego nauczania Kościoła. Dopiero druga połowa lat 70. oraz ostatnia dekada PRL przyniosła zauważalną, a w niektórych aspektach wręcz niezwykle dużą intensyfikację religijności polskiej młodzieży, spowodowaną – jak się wydaje – zarówno dostosowaniem nauczania Kościoła do wymagań i potrzeb młodego pokolenia (choćaby w postaci rozwinięcia ruchu oazowego, pielgrzymkowego i duszpasterstw akademickich), jak i „efektem Jana Pawła II”, tzn. jego charyzmatycznym stylem przywództwa w Kościele, wzbudzającym powszechną aprobatę ludzi młodych (w 1988 r. 93% ankietowanej młodzieży wyraziło sympatię do papieża Polaka), o innych przyczynach nie wspominając (np. o głębokim rozczarowaniu polskiej młodzieży „realnym socjalizmem”). Skoro w tym okresie młodzież studencka KUL-u wyróżniała się na tle – w sumie mocniej niż w przeszłości zainteresowanego religią – ogółu środowiska studenckiego nadprzeciętnym zainteresowaniem kwestiami religijnymi i akceptacją moralnego nauczania Kościoła, należąc (choć znów nie wiadomo, w jakiej skali) do nurtu „religijności pogłębionej”, który w owym czasie obejmował jedynie około 10%

³⁴ *Studenci Warszawy*, s. 526-536; P. RYDZEWSKI, *Percepcja marksizmu przez młodzież. Badanie studentów KUL*, Lublin 1985 (praca magisterska pisana pod kierunkiem doc. dr. hab. Piotra Kryczki) – mps w AKUL.

³⁵ B. ZUBACZ, *Rozwód w opinii studentów (na przykładzie badań studentów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej)*, Lublin 1987 (praca magisterska pisana pod kierunkiem doc. dr. hab. Piotra Kryczki) – mps w AKUL.

młodzieży katolickiej, to w poprzednich dekadach musiała wyróżniać się jeszcze bardziej pod tym względem³⁶.

Podobnie nierozstrzygnięta pozostaje kwestia wyboru wartości życiowych przez studentów KUL-u lat 1944-1989. Jak się wydaje, w latach 1944-1956 w ich środowisku częściej pojawiało się zainteresowanie sprawami publicznymi, ideałem służby Polsce i służby społecznej. Cezurą kończącą wzmożone zainteresowanie studentów – pytanie, czy również KUL-u – kwestiami wykraczającymi poza horyzont życia prywatnego był wielki bunt społeczny 1956 r.³⁷ Nie wiadomo, czy po 1956 r. – podobnie jak u reszty młodzieży i starszego społeczeństwa – w Polsce w tym środowisku nastąpił zwrot ku prywatności, połączony z odsunięciem na plan dalszy zaangażowania w sprawy publiczne. W dekadzie lat 70. i 80. (z wyjątkiem jedynie lat 1980-1981, kiedy pokojowa rewolucja „Solidarności” na kilkanaście miesięcy zwróciła ich uwagę na kwestie publiczne) młodzi Polacy na pierwszym miejscu nieodmiennie stawiali „udane życie osobiste i rodzinne”, „pracę zgodną z osobistymi zainteresowaniami i jej dobre wyniki” oraz „prawdziwą przyjaźń” i „pieniądze i dobre warunki materialne”. Czy młodzież KUL-owska znajdowała się w głównym nurcie ogólnopolskiego środowiska studentów, czy też znacząco się różniła – trudno powiedzieć do czasu znalezienia źródeł potwierdzających lub obalających tę hipotezę³⁸.

Pytania o religijność i postawy moralne są istotne, ponieważ wiadomo, że środowisko studentów KUL-u, złożone z przedstawicieli różnych wyznań chrześcijańskich (choć zdecydowanie przeważali rzymscy katolicy) oraz osób niewierzących, było mocno zróżnicowane pod względem światopoglądowym³⁹. Więcej natomiast można powiedzieć o postawach politycznych młodzieży, choć i w tym wypadku możliwe są jedynie ogólne rozważania i konstatacje. Nawet krótki ogląd antykomunistycznej aktywności politycznej studentów KUL-u uświadamia, że pojawiała

³⁶ Zob. M. WIERZBICKI, *Młodzież w PRL*; Archiwum Akt Nowych, Instytut Badania Problemów Młodzieży, sygn. 8.3, J. Bogusz, G. Nowacki, *Oblicza religijności polskiej młodzieży*, Warszawa, maj 1986; J. MARIAŃSKI, *Religijność w procesie przemian. Szkice socjologiczne*, Warszawa 1991.

³⁷ Ten silny rys ideowy pierwszych pokoleń studentów KUL-u po wojnie przebija z niektórych wspomnień. Zob. *Z naszego półwiecza. Wspomnienia absolwentów filologii polskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego rocznik 1951-1955*, red. B. Królikowski, Lublin 2005.

³⁸ Na temat wartości i postaw polskiej młodzieży w PRL zob. np. Centrum Badania Opinii Społecznej, *Młodzież o sobie i swojej przyszłości (raport z badań)*, Warszawa, czerwiec 1985, s. 4. Przytoczone badanie zostało przeprowadzone wśród uczniów ostatniej klasy wszystkich typów szkół średnich na terenie całego kraju, można więc założyć, że takie poglądy mieli oni po przejściu na uczelnie. Zob. K. Kosiński, *Młodzież lat osiemdziesiątych w świetle badań CBOS oraz wybranych analiz IBPM, MAW i KC PZPR*, „Dzieje Najnowsze” 41(2009), z. 2, s. 117-135.

³⁹ Zob. wspomnienia absolwentów KUL-u, np. *Z dyplomem KUL w Polskę. Wspomnienia i relacje*, red. Z. Jasińska, M. Staniszevska, Lublin 1994.

się ona w każdej dekadzie powojennych dziejów tej uczelni, np. w 1946 r. na uniwersytecie znajdowała się skrzynka kontaktowa obwodu Lublin podziemnego Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość”⁴⁰. Tam również gromadzono i rozprowadzano nielegalną prasę oraz ulotki. We wrześniu 1946 r. na zebraniu w auli głównej KUL-u doszło do konfrontacji antykomunistycznie nastawionych studentów z kilkudziesięciuosobową grupą funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa, którzy najpierw nie dopuścili do głosu przedstawiciela opozycyjnego wobec komunistów Polskiego Stronnictwa Ludowego, a następnie siłą przerwali spotkanie, groźbą użycia broni rozpędzając jego uczestników. Nieprzypadkowo zatem w jednym z raportów z 1947 r. Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa w Lublinie określał uczelnię katolicką mianem jednego z najważniejszych „ośrodków walki ideologicznej przeciwko obozowi demokracji”⁴¹.

3 maja 1948 r. na Starym Mieście w Lublinie odbyła się procesja, stanowiąca nieformalne obchody nielegalnego wówczas święta Konstytucji 3 Maja, z udziałem około 2 tys. osób, w większości młodzieży, wśród której można było zauważyć delegację studentów KUL-u ze sztandarem. 16 czerwca 1949 r. w czasie procesji Bożego Ciała w Lublinie z niewiadomych powodów samochód UB wjechał w grupę jej uczestników, co wywołało wywrócenie auta i atak na jego pasażerów (ostatecznie pozwolono im zbiec). Jak podają źródła komunistycznego aparatu bezpieczeństwa, szczególną aktywnością w czasie tych zajść wykazali się studenci KUL-u, którzy stanowili zapewne większość z aresztowanych 21 studentów. Młodzież studencka tej uczelni wykazywała się też aktywnością w działaniach antykomunistycznych konspiracyjnych organizacji młodzieżowych okresu stalinowskiego (1948-1956). Kilka z nich działało w środowisku studenckim KUL-u⁴².

Począwszy od r. 1946, w raportach lubelskiego UB pojawiały się informacje o nasilaniu się nieprzychylnych nastrojów środowiska studenckiego wobec „ludowej władzy”. Były one szczególnie widoczne na katolickiej uczelni, gdzie w 1954 r. około 20% studentów miało być notowanych przez UB za tzw. wrogą działalność, polegającą na prowadzeniu „kościelnej propagandy”, zrywaniu oficjalnych ogłoszeń i tłuczeniu gąbłot z materiałami propagandowymi⁴³. Działacze

⁴⁰ Zob. R. WNUK, *Lubelski Okręg AK-DSZ-WiN 1944-1946*, Warszawa 2000.

⁴¹ P. GAWRYSZCZAK, *Podziemie polityczno-wojskowe w Inspektoracie Lublin w latach 1944-1956*, Lublin 1998, s. 117-118, 123.

⁴² *Represje wobec uczestników wydarzeń w Katedrze Lubelskiej w 1949 roku*, oprac. J. Ziółtek, A. Przytuła, Lublin 1999, s. 99-113.

⁴³ Wiosną 1950 ks. rektor Słomkowski szacował odsetek członków ZAMP na około 9,5% wszystkich studentów, w tym tylko 2% gorliwie zaangażowanych w działalność polityczną po stronie PZPR. Zob. Notatki z wystąpienia ks. rektora Słomkowskiego 22 IV 1950 na Konferencji Episkopatu Polski, w: J. WARZESZAK, *Ks. Antoni Słomkowski 1900-1982*, s. 449.

katolickich organizacji studenckich, takich jak Juventus Christiana, Sodaliczka Marińska Akademików i Akademiczek czy Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży, podlegali ciągłej inwigilacji, a nawet represjom w postaci zatrzymań, aresztowań i procesów sądowych. Celem tych działań była likwidacja zorganizowanych środowisk młodzieży katolickiej, które przeszkadzały w opanowaniu środowiska młodzieżowego przez oficjalne organizacje młodzieżowe, a zwłaszcza przez monopolizujący na zlecenie władz komunistycznych działalność ideowo-wychowawczą Związek Młodzieży Polskiej, który zbudował swoje struktury na katolickiej uczelni pomimo oporu ks. rektora Antoniego Słomkowskiego (został usunięty w 1951 r. z tej funkcji i skazany na trzy lata więzienia w 1952 r.). Komunistyczna policja polityczna interesowała się także działalnością studenckich kół naukowych na KUL-u, a nawet Kołem Społeczno-Postępowym Katolików, które posądzała o dążenie do rozbicia uczelnianych struktur ZMP. Inwigilowani byli także niezrzeszeni studenci KUL-u, np. poprzez kontrolę ich korespondencji, a niektórzy trafiali do aresztów i więzień za wyrażanie w listach niechęci do władzy lub przytaczanie politycznych dowcipów⁴⁴.

Podczas przełomu październikowego 1956 r. przedstawiciele środowiska studenckiego KUL-u włączyli się w wystąpienia mieszkańców Lublina na rzecz demokratyzacji kraju i odejścia od powszechnie potępianych praktyk stalinizmu (np. „kultu jednostki”, masowego terroru, łamania prawa przez aparat władzy). 21 października wzięli udział w wielkim wiecu, w którym uczestniczyło około 70 tys. osób. Następnego dnia przywódca młodzieży KUL-owskiej Ryszard Bender zorganizował podobny wiec w auli KUL-u. Obecność studentów KUL-u była dostrzegalna także podczas konfrontacji Kościoła z władzą w 1966 r. w czasie obchodów tysiąclecia chrztu Polski. W tym ostatnim wypadku uczestniczyli oni licznie w nielegalnej procesji z obrazem Matki Bożej Częstochowskiej z lubelskiej katedry na teren uczelni. Mimo że licznie stanowili mniejszość (w sumie podążało w procesji około 20 tys. osób, w tym młodzież pochodzenia chłopskiego), studenci i pracownicy KUL-u niewątpliwie kierowali tym zgromadzeniem⁴⁵.

W marcu 1968 r., w czasie protestów młodzieżowych w wielu miastach Polski, doszło do nich również w Lublinie. Przy próbie przedostania się do centrum miasta pochód studentów lubelskich uczelni stał się z siłami porządkowymi. Zatrzymano

⁴⁴ J.W. WOŁOŻYŃ, *Chronić i kontrolować. UB wobec środowisk i organizacji konspiracyjnych młodzieży na Lubelszczyźnie (1944-1956)*, Warszawa 2007, s. 244-266, 297-321. Na temat ZMP zob. M. WIERZBICKI, *Związek Młodzieży Polskiej i jego członkowie. Studium z dziejów funkcjonowania stalinowskiej organizacji młodzieżowej*, Warszawa 2006.

⁴⁵ J.W. WOŁOŻYŃ, *Chronić i kontrolować*, s. 267; I. MAIN, *Trudne świętowanie*, s. 58, 77-78, 177-182.

wielu uczestników nielegalnego marszu, a w lokalnej prasie oskarżono studentów KUL-u o sprowokowanie zamieszek. W latach 70. najbardziej aktywni politycznie studenci utworzyli opozycyjne pismo młodych katolików „Spotkania”, zaś pod koniec dekady na KUL-u uformowała się grupa zwolenników opozycyjnego Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela, która skupiała się w dominikańskim duszpasterstwie o. Ludwika Wiśniewskiego, podejmując szereg działań o charakterze antykomunistycznym (m.in. drukowanie i kolportaż ulotek, organizowanie obchodów zakazanych wówczas świąt narodowych, np. kolejnych rocznic odzyskania niepodległości 11 listopada 1918 r.). W tym okresie studenci KUL-u prowadzili znacznie aktywniejszą działalność opozycyjną niż ich koledzy na UMCS⁴⁶.

W czasie „karnawału Solidarności” część studentów KUL-u utworzyła Niezależne Zrzeszenie Studentów (1980-1982), dążące do poszerzenia zakresu wolności środowiska akademickiego i demokratyzacji systemu politycznego PRL. Jego struktury ściśle współpracowały z Komisją Uczelnianą NSZZ „Solidarność”, popierając jej wszystkie postulaty. W czasie strajku okupacyjnego, który na KUL-u trwał od 24 listopada do 9 grudnia 1981 r., strajkowało (razem z 56-78 pracownikami naukowymi) od 557 do 800 studentów na prawie 2700 wszystkich studiujących, domagając się przyjęcia przez Sejm PRL obywatelskiego projektu ustawy o szkolnictwie wyższym oraz wyboru rektora Wyższej Szkoły Inżynierskiej zgodnie z zasadą autonomii wyższych uczelni. Można więc uznać tę grupę za przedstawicieli najbardziej wyrazistej postawy opozycyjnej w środowisku KUL-owskim. Mimo delegalizacji zrzeszenia w czasie stanu wojennego po kilku latach, w roku akademickim 1986/87, odrodziło się ono jako tzw. II NZS, odwołujący się do legendy NZS z czasów „karnawału Solidarności”. Jeden z jego działaczy, Wojciech Bogaczyk, wszedł do ścisłego kierownictwa tej wówczas nielegalnej organizacji, obejmującej najważniejsze ośrodki akademickie w kraju. Podobną rolę, choć jawnie, spełniał istniejący od 1980 r. samorząd studencki, podejmujący szereg akcji o charakterze politycznym⁴⁷.

Cechą charakterystyczną spontanicznych działań antykomunistycznych było to, że uczestniczyła w nich niekiedy duża liczba studentów KUL-u. Natomiast w działaniach ściśle opozycyjnych udzielała się stosunkowo niewielka liczebnie część KUL-owskich akademików. Spełniali oni rolę elity politycznej tej społeczno-

⁴⁶ M. CHOMA-JUSIŃSKA, *Środowiska opozycyjne na Lubelszczyźnie 1975-1980*, Warszawa-Lublin 2009, s. 40-46.

⁴⁷ M. DĄBROWSKI, *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni w latach 1980-1981*, Lublin 2014, s. 466; J. GAWRYŚIAKOWA, M. JÓŻWIK, *NSZZ „Solidarność” w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim 1980-2010*, Lublin 2015, s. 71-74; *Bez (auto)cenzury. Z Wojciechem Bogaczykiem rozmawia Bartłomiej Noszczak*, Warszawa 2013.

ści, niemniej można przypuszczać, że cieszyli się biernym poparciem jej większej części. Jedynie w dwóch okresach powojennych, tzn. 1944-1949 oraz w latach 80. (1980-1983 i 1987-1989), aktywne zaangażowanie opozycyjne ogarnęło szersze kręgi młodzieży KUL-u, co było wówczas zjawiskiem typowym dla całego środowiska studenckiego w kraju. Interesującym aspektem działalności aktywnych opozycjonistów były ich relacje z władzami KUL-u. Otóż przez cały okres Polski Ludowej postawy polityczne tych dwóch grup wyraźnie różniły się, co powodowało szereg nieporozumień, tarć i konfliktów. W latach 40. studenci zaangażowani w działania opozycji politycznej krytycznie oceniali postawę ks. rektora Słomkowskiego. W latach 60. antykomunistycznie nastawieni studenci tej uczelni z dezaprobatą oceniali organizowanie przez władze rektorskie akademii z okazji Święta Pracy, uznając je za wyraz konformizmu. W latach 70. nie mogli liczyć na wsparcie o. rektora Mieczysława A. Krąpca, który nie podzielał radykalnych poglądów opozycyjnych grup młodzieżowych, odnosząc się do nich nieufnie. Podobnie ustosunkował się do działalności uczelnianych struktur NZS i NSZZ „Solidarność”.⁴⁸ Apogeum rozdzwiewu między politycznie zaangażowaną młodzieżą znajdującą się w samorządzie studenckim i II NSZ nastąpiło w drugiej połowie lat 80., a zwłaszcza wiosną 1988 r., kiedy to grupy radykalnych studentów próbowały zorganizować strajk okupacyjny w murach uczelni. W atmosferze konfrontacji władze rektorskie nie wyraziły na to zgody, lecz ostatecznie zgodziły się na zorganizowanie „sittingu”, czyli siedzącego protestu na schodach przed głównym wejściem do uczelni.⁴⁹

Mimo powyższego wyliczenia przykładów opozycyjnego zaangażowania części studentów KUL-u w praktycznie wszystkich dekadach PRL nie jestem w stanie powiedzieć, jak wyglądały wówczas poglądy polityczne ich wszystkich przedstawicieli. To znaczy, jak wielu z nich wykazywało postawę antykomunistyczną i manifestowało ją lub popierało takie manifestacje. Jaki odsetek stanowili zwolennicy władz komunistycznych, a jakie były poglądy oraz wpływy zwolenników różnych nurtów ugodowych i pozytywistycznych, w postaci organizacji „katolików postępowych”, a więc Stowarzyszenia PAX, Polskiego Związku Katolicko-Spo-

⁴⁸ Powstaje pytanie, co wpłynęło na postawę o. prof. Krąpca wobec opozycji politycznej na KUL-u: postdeckie poglądy, pragmatyzm wypływający z troski o los Kościoła i jego relacji z komunistycznym państwem, apodyktyczny charakter czy uwikłanie we współpracę ze Służbą Bezpieczeństwa. Na ten temat zob. M. SOBIERAJ, *Między oporem a lojalnością. Działania SB wobec KUL na przykładzie rozpracowania prof. Jerzego Kłoczowskiego*, Lublin 2015.

⁴⁹ I. MAIN, *Trudne świętowanie*, s. 134; *Bez (auto)cenzury*, s. 119-120, 243-244, 298-306. Na temat opozycyjnej działalności młodzieży w Polsce w tym czasie zob. M. WIERZBICKI, *Ostatni bunt. Młodzieżowa opozycja polityczna u schyłku PRL (1980-1990). Fakty, konteksty, interpretacje*, Lublin-Warszawa 2013.

łecznego czy Chrześcijańskiego Stowarzyszenia Społecznego. Przedstawienie tych zagadnień będzie wymagało przeprowadzenia oddzielnych badań, oczywiście o ile odnalezione zostaną stosowne źródła historyczne.

PODSUMOWANIE

Zasadniczą kwestią wymagającą wyjaśnienia było znalezienie cech specyficznych społeczności studenckiej KUL-u oraz znalezienie przyczyn jej odrębności i podobieństw z innymi tego rodzaju środowiskami w Polsce komunistycznej. Do najważniejszych przejawów odmienności należało zwiększone zainteresowanie KUL-owskiej młodzieży kwestiami religijnymi i wyższy niż przeciętny wśród studentów uczelni państwowych poziom akceptacji moralnej nauki Kościoła katolickiego. Nie oznacza to, że taką postawę wykazywali wszyscy studenci tej uczelni, niemniej nadprzeciętnie duża ich część traktowała religię i związane z nią nakazy oraz zakazy jako ważny aspekt własnej tożsamości. Podobnie wyglądało – w perspektywie omawianego okresu – zainteresowanie działalnością polityczną, zwłaszcza opozycyjną i niepodległościową. Na KUL-u studiowało nieproporcjonalnie więcej osób, które z przyczyn społecznych lub politycznych nie miały szansy na przyjęcie na uczelnie państwowe, co było szczególnie widoczne w czasach stalinowskich i w okresie stanu wojennego, rzutując negatywnie na ich stosunek do systemu społeczno-politycznego PRL. Ponadto atmosfera wolności intelektualnej i patriotyczno-religijny profil katolickiej uczelni przyciągał osoby o takich poglądach lub inklinacjach. W rezultacie znajdowało się tam więcej niż gdzie indziej studentów skłonnych do podejmowania działań sprzecznych z obowiązującym prawem i przepisami. Podobne postawy sprzeciwu wobec polityki władz pojawiały się z przyczyn religijnych, choć ostatecznie miały one także polityczne konsekwencje w postaci konfliktu z rządzącymi komunistami. Ponadto motywacje polityczne, religijno-moralne i osobiste prowadziły część studentów do przystosowania wobec rzeczywistości PRL, a nawet współpracy z władzą, co było widoczne w wypadku tzw. katolików postępowych i środowisk, w których znajdowali poparcie (Stowarzyszenia PAX, PZKS, ChSS).

Studenci KUL-u w środowisku akademickim ówczesnej Polski byli też tym, czym katolicy świeccy w rzeczywistości „realnego socjalizmu”, czyli „obywatelami drugiej kategorii”. Studiując w jedynej niezależnej programowo uczelni katolickiej, musieli godzić się z niższymi stypendiami, gorszym wyżywieniem w stołówkach, ciasniejszą i gorzej wyposażoną bazą lokalową, a zwłaszcza trudniejszymi warunkami mieszkaniowymi. Natomiast po zakończeniu studiów, jako

absolwenci nielubianej przez władze uczelni, doświadczali szykan i dyskryminacji na rynku pracy, nieraz latami szukając w miarę godziwego zatrudnienia.

Z kolei specyfika prywatnej uczelni katolickiej, w dodatku działającej w tak nienormalnych warunkach społeczno-politycznych, powodowała ograniczenie samodzielności studentów zarówno w wymiarze jednostkowym, jak i zbiorowym. W KUL-u – podobnie jak w całym polskim Kościele – panowała bowiem atmosfera patriarchalna, naznaczona silnym autorytetem władzy uniwersyteckiej oraz poszczególnych pracowników naukowych, a zwłaszcza profesorów, co niejednokrotnie ograniczało dążenia studentów do samodzielnego decydowania o metodach i trybie studiowania, wyrażania własnych poglądów czy realizacji praw studenckich. Im bardziej zmieniały się wzorce i modele życia społecznego, widoczne zwłaszcza na państwowych uczelniach, tym bardziej anachroniczna stawała się atmosfera wychowawcza KUL-u, upodabniając się do atmosfery szkoły średniej z pierwszej połowy XX w. Dlatego wiele kwestii oczywistych w państwowych uczelniach, takich jak koedukacja w akademikach, zakres wpływu studentów na zarządzanie uczelnią lub prawo do zachowania podmiotowości w relacjach z władzami uniwersyteckimi lub administracją, na uczelni katolickiej okazywało się niemożliwe do zrealizowania albo wymagało włożenia dużego wysiłku w wyegzekwowanie praw studenckich.

Do najważniejszych przyczyn tej specyfiki należał katolicki charakter uczelni i jej przynależność do instytucji Kościoła katolickiego. Z tego względu KUL padał ofiarą przeważnie niechętniej, a okresami wręcz agresywnej polityki państwa komunistycznego wobec Kościoła w Polsce. Przetrwał zaś wyłącznie z powodu stopniowego słabnięcia systemu komunistycznego i jego władz oraz równoczesnego wzmocnienia pozycji Kościoła, co spowodowało liberalizację polityki wyznaniowej władz PRL. Pod niektórymi względami środowisko studentów KUL-u było jednak podobne do innych zbiorowości studenckich. Podlegali oni bowiem tym samym trendom społecznym, cywilizacyjnym i kulturowym oraz często reagowali w podobny sposób. Widać to chociażby w latach 1965-1989 na przykładzie ich zainteresowania wyższym wykształceniem, stopniowego zwiększania się odsetka młodzieży inteligentkiej na uczelniach, aktywizacji społecznej i zawodowej kobiet, poszukiwania miejsc do studiowania w swoim regionie w okresie kryzysu gospodarczego lat 80., czy wreszcie wpływu masowej kultury młodzieżowej.

W Muzeum Uniwersyteckim KUL można dziś zobaczyć zdjęcia studentów z poszczególnych dziesięcioleci, a wśród nich dowody wpływu trendów kulturowych z drugiej połowy XX w. w postaci długowłosych fryzur męskich i brodatych mężczyzn z lat 70., noszących wzorowane na hippisowskie ubrania. Powstaje py-

tanie, w jakim stopniu to wszystko kształtowało mentalność i postawy młodzieży studenckiej na katolickiej uczelni.

Rzeczywistość, w której egzystowała społeczność studencka KUL-u, wykazywała cechy stałe, do których należały tradycje kół naukowych, działalność duszpasterstw akademickich, fundamenty uniwersyteckiego życia intelektualnego, chrześcijańskich wartości moralnych, ciągłej formacji religijno-moralnej w duchu katolickim. Natomiast kwestią do rozstrzygnięcia jest skuteczność tej ostatniej.

Do zagadnień wymagających dalszych badań należy religijność studentów KUL-u w poszczególnych dekadach PRL, ich hierarchie wartości życiowych, postawy polityczne, mentalność oraz wpływ kryzysów społeczno-politycznych i gospodarczych na ich postawy. Ich zbadanie umożliwi w przyszłości opracowanie monograficzne tej problematyki.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

ARCHIWUM AKT NOWYCH

Instytut Badania Problemów Młodzieży, sygn. 8.3, J. Bogusz, G. Nowacki, Oblicza religijności polskiej młodzieży, Warszawa, maj 1986.

ARCHIWUM UNIWERSYTECKIE KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO

Sprawozdania rektorskie KUL za lata 1944-1989.

KSIĄŻKI I ARTYKUŁY

ARTÓWNA M., *Domy akademickie*, w: *Księga jubileuszowa 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, red. S. Kunowski i in., Lublin 1969, s. 323-324.

Bez (auto)cenzury. Z Wojciechem Bogaczykiem rozmawia Bartłomiej Noszczak, Warszawa 2013.

„Biuletyn Informacyjny KUL” 1(1972), nr 1, s. 92-95.

Centrum Badania Opinii Społecznej, *Młodzież o sobie i swojej przyszłości (raport z badań)*, Warszawa, czerwiec 1985.

CHOMA-JUSIŃSKA M., *Środowiska opozycyjne na Lubelszczyźnie 1975-1980*, Warszawa-Lublin 2009.

CIEŠKOWSKI Z., *Chór Akademicki*, w: *Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wkład w kulturę polską w latach 1968-1993*, red. M. Rusecki, Lublin 1994, s. 726-728.

DĄBROWSKI M., *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni w latach 1980-1981*, Lublin 2014.

DOBOSZ S., *Sport w KUL*, w: *Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wkład w kulturę polską w latach 1968-1993*, red. M. Rusecki, Lublin 1994, s. 769-772.

GAŁASZEWSKA-CHILCZUK D., WOŁOSZYN J.W., *Od przedszkolaka do studenta. Kryteria selekcji społecznej i politycznej w edukacji lat 1947-1956*, Lublin 2012.

GAWRYSIAKOWA J., JÓŻWIK M., *NSZZ „Solidarność” w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim 1980-2010*, Lublin 2015.

GAWRYSZCZAK P., *Podziemie polityczno-wojskowe w Inspektoracie Lublin w latach 1944-1956*, Lublin 1998.

- GREGOROWICZ J., *Studenci Sekcji Historii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w latach 1968-1987. Rekrutacja i przebieg studiów*, Lublin 1996 (praca magisterska napisana pod kierunkiem dr. hab. Henryka Gapskiego) – mps w AKUL.
- LIŃSKI P., *Moja działalność na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w latach 1945-1946*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1944-1952. Wspomnienia i relacje*, red. J. Ziółek, Lublin 1999, s. 87-101.
- JUNES T., *Pokolenia PRL. Ruch studencki w Polsce 1944-1989*, Warszawa 2017.
- KANSY N., *Dom akademicki żeński*, w: *Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wkład w kulturę polską w latach 1968-1993*, red. M. Rusecki, Lublin 1994, s. 750-753.
- KAROLEWICZ G., *Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1925-1939 we wspomnieniach pracowników i studentów*, red. G. Karolewicz, Lublin 1989.
- KAROLEWICZ G., *Wstęp*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski we wspomnieniach pierwszych studentów z lat 1918-1925*, red. G. Karolewicz, Lublin 1978.
- Katolicki Uniwersytet Lubelski w oczach wychowanków. Założenia, wspomnienia, sprawozdania*, Lublin 1958.
- Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1944-1952. Wspomnienia i relacje*, red. J. Ziółek, Lublin 1999.
- Koło Naukowe Historyków Studentów KUL 1919-2004*, red. E. Ziółek, Lublin 2004.
- KOŚŃSKI K., *Młodość lat osiemdziesiątych w świetle badań CBOS oraz wybranych analiz IBPM, MAW i KC PZPR, „Dzieje Najnowsze” 41(2009), z. 2, s. 117-135.*
- KOŚŃSKI K., *Oficjalne i prywatne życie młodzieży w PRL*, Warszawa 2006.
- KOWALOWA A., ŁUKOW W., *Socjologia młodzieży*, Szczecin 2003.
- KOWIESKA M., *Przychodnia Zdrowia*, w: *Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wkład w kulturę polską w latach 1968-1993*, red. M. Rusecki, Lublin 1994, s. 747-749.
- KOZAK J., *Opieka lekarska nad młodzieżą akademicką KUL*, „Zeszyty Naukowe KUL” 2(1959), nr 4, s. 113-121.
- KOZAK J., *W trosce o zdrowie młodzieży akademickiej*, „Zeszyty Naukowe KUL” 3(1960), nr 4, s. 138-143.
- KOZAK J., *Zagadnienie opieki lekarskiej w okresie 50-lecia*, w: *Księga jubileuszowa 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, red. S. Kunowski i in., Lublin 1969, s. 331-333.
- KOZAK-ZŁOMAŃCZUK M., *Studenci Sekcji Filozofii Teoretycznej Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej KUL w latach 1949-1989 – zagadnienie rekrutacji*, Lublin 1996 (praca magisterska napisana pod kierunkiem dr. hab. Henryka Gapskiego) – mps w AKUL.
- KRZYSZTOPORSKA I., *Sekcja Społeczna Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w latach 1952-1989. Zagadnienia rekrutacji na I rok studiów*, Lublin 2002 (praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. Stanisława Olczaka) – mps w AKUL.
- KUNOWSKA-PORĘBNA M., *Pomoc Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego dla młodzieży akademickiej*, w: *Księga jubileuszowa 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, red. S. Kunowski i in., Lublin 1969, s. 321-323.
- KUNOWSKI S., *Z przeszłości studenckich kół naukowych KUL*, „Zeszyty Naukowe KUL” 5(1962), nr 4, s. 146-155.
- LITAK S., *Problematyka badań nad studentami*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski. Wybrane zagadnienia z dziejów uczelni*, red. G. Karolewicz, M. Zahajkiewicz, Z. Zieliński, Lublin 1992, s. 321-326.
- MAIN I., *Trudne świętowanie. Konflikty wokół obchodów świąt państwowych i kościelnych w Lublinie (1944-1989)*, Warszawa 2004.
- MARIANŃSKI J., *Religijność w procesie przemian. Szkice socjologiczne*, Warszawa 1991.

- MAŻEWSKI L., *System rządów w PRL (1952-1989)*, Warszawa–Biała Podlaska 2011.
- Notatki z wystąpienia ks. rektora Słomkowskiego 22 IV 1950 na Konferencji Episkopatu Polski, w: J. WARZESZAK, *Ks. Antoni Słomkowski 1900-1982. Rektor i odnowiciel KUL, teolog – rekonstrukcjonista, człowiek sumienia*, Warszawa 1999, s. 449.
- PATELKA J., *Teatr Akademicki*, w: *Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wkład w kulturę polską w latach 1968-1993*, red. M. Rusecki, Lublin 1994, s. 719-725.
- POSPUŁA E., *Pomoc socjalna dla studentów*, w: *Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wkład w kulturę polską w latach 1968-1993*, red. M. Rusecki, Lublin 1994, s. 740-742.
- Represje wobec uczestników wydarzeń w Katedrze Lubelskiej w 1949 roku*, oprac. J. Ziółek, A. Przytuła, Lublin 1999, s. 99-113.
- RYDZEWSKI P., *Percepcja marksizmu przez młodzież. Badanie studentów KUL*, Lublin 1985 (praca magisterska pisana pod kierunkiem doc. dr. hab. Piotra Kryczki) – mps w AKUL.
- SAWICKI S., *Katolicki Uniwersytet Lubelski w powojennym dwudziestoleciu*, „Zeszyty Naukowe KUL” 8(1965), nr 1(29), s. 3-12.
- SOBIERAJ M., *Między oporem a lojalnością. Działania SB wobec KUL na przykładzie rozpracowania prof. Jerzego Kłoczowskiego*, Lublin 2015.
- Sprawozdanie do protokołu z kontroli Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego [przez Najwyższą Izbę Kontroli], Lublin 8 XII 1951, w: J. Warzeszak, *Ks. Antoni Słomkowski 1900-1982. Rektor i odnowiciel KUL, teolog – rekonstrukcjonista, człowiek sumienia*, Warszawa 1999, s. 478.
- STANOWSKI A., CHRUSZCZEWSKI A., *Życie akademickie w latach 1944-1968*, w: *Księga jubileuszowa 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, red. S. Kunowski i in., Lublin 1969, s. 335-355.
- Studenci Warszawy. Studium długofalowych przemian postaw i wartości*, red. S. Nowak, Warszawa 1991.
- Szkice o codzienności PRL*, red. M. Kruszyński, T. Osiński, Lublin 2016.
- SZTOMPKA P., *Życie codzienne – temat najnowszej socjologii*, w: *Socjologia codzienności*, red. P. Sztompka, M. Bogunia-Borowska, Kraków 2008, s. 30-33.
- TROJANEK R., *Życie turystyczne na KUL*, „Zeszyty Naukowe KUL” 1(1958), nr 2, s. 151-153.
- WARZESZAK J., *Ks. Antoni Słomkowski 1900-1982. Rektor i odnowiciel KUL, teolog – rekonstrukcjonista, człowiek sumienia*, Warszawa 1999.
- WIERZBICKI M., *Młodzież w PRL*, Warszawa 2009.
- WIERZBICKI M., *Ostatni bunt. Młodzieżowa opozycja polityczna u schyłku PRL (1980-1990). Fakty, konteksty, interpretacje*, Lublin–Warszawa 2013.
- WIERZBICKI M., *Związek Młodzieży Polskiej i jego członkowie. Studium z dziejów funkcjonowania stalinowskiej organizacji młodzieżowej*, Warszawa 2006.
- WIERZBICKI M., *Życie codzienne Polaków pod okupacjami – wymiar materialny i psychologiczny*, w: *Jak Polacy przeżywali wojny światowe?*, red. T. Schramm, P. Skubisz, Szczecin 2016, s. 192-195.
- WNUK R., *Lubelski Okręg AK-DSZ-WiN 1944-1946*, Warszawa 2000.
- WOŁOSZYŃ J.W., *Chronić i kontrolować. UB wobec środowisk i organizacji konspiracyjnych młodzieży na Lubelszczyźnie (1944-1956)*, Warszawa 2007.
- Z dyplomem KUL w Polskę. Wspomnienia i relacje*, red. Z. Jasińska, M. Staniszevska, Lublin 1994.
- Z naszego półwiecza. Wspomnienia absolwentów filologii polskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego rocznik 1951-1955*, red. B. Królikowski, Lublin 2005.
- ZIÓLEK J., *Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1944-1992*, w: *Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wkład w kulturę polską w latach 1968-1993*, red. M. Rusecki, Lublin 1994, s. 31-55.

ZUBACZ B., *Rozwód w opinii studentów (na przykładzie badań studentów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej)*, Lublin 1987 (praca magisterska pisana pod kierunkiem doc. dr. hab. Piotra Kryczki) – mps w AKUL.

ŻUREK W., *Dom akademicki męski*, w: *Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wkład w kulturę polską w latach 1968-1993*, red. M. Rusecki, Lublin 1994, s. 754-757.

MŁODZIEŻ STUDENCKA KATOLICKIEGO UNIwersYTETU LUBELSKIEGO I JEJ ŻYCIE CODZIENNE

Streszczenie

Artykuł porusza problematykę rozwoju, ewolucji i postaw środowiska studentów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w okresie „Polski Ludowej” (lata 1944-1989). Jego celem jest opisanie ich sytuacji w okresie komunistycznej dyktatury, w czasie której ówczesne władze usiłowały podporządkować sobie lub wręcz zniszczyć niezależną od siebie uczelnię katolicką. Na położenie młodzieży studenckiej KUL w dużej mierze wpływała więc polityka państwa komunistycznego w poszczególnych dekadach PRL. Na przykład, w okresie stalinowskim (1948-1955), niezależnie od indywidualnych represji, część wydziałów i kierunków studiów w KUL uległa likwidacji, drastycznie ograniczono liczbę osób tam studiujących, jak również możliwości awansu zawodowego kadry dydaktyczno-naukowej. Przez cały omawiany okres studenci tej uczelni byli dyskryminowani przez państwo. Pobierali naukę w o wiele trudniejszych niż ich koledzy z uczelni państwowych warunkach (np. mieszkaniowych, lokalowych i bytowych). Mieli też znacznie większe trudności ze znalezieniem pracy po zakończeniu studiów. Z drugiej strony, doświadczali znacznie większej niż reszta studentów polskich wolności intelektualnej, np. mogli pobierać naukę nie ograniczoną przez ideologię komunizmu i cenzurę, bez przeszkód zapoznając się z dorobkiem intelektualnym cywilizacji Zachodu. Jako zbiorowość wykazywali zauważalną specyfikę na polu ideologicznym, np. znacznie chętniej niż reszta polskich studentów angażując się w działalność opozycyjną i częściej popierając nauczanie Kościoła katolickiego w kwestiach moralnych. W pewnym zakresie, wykazywali też podobieństwa w stosunku do pozostałych studentów w Polsce. Między innymi, od połowy lat sześćdziesiątych – podobnie jak w całym kraju – rósł wśród nich odsetek osób ze środowiska inteligentckiego, kobiet oraz młodzieży szukającej możliwości studiowania bliżej swojego miejsca zamieszkania. Sytuacja studentów KUL zaczęła się zmieniać na lepsze u schyłku PRL, kiedy władze komunistyczne musiały szukać wsparcia ze strony Kościoła katolickiego.

Słowa kluczowe: studenci; Katolicki Uniwersytet Lubelski; komunizm; życie codzienne.

STUDENTS OF THE CATHOLIC UNIVERSITY OF LUBLIN AND THEIR EVERYDAY LIFE

Summary

The paper describes the problematics of development, evolution and attitudes of students of the Catholic University of Lublin (KUL) in the period of the so called People's Poland (1944-1989). It aims to analyze the situation of theirs during the communist dictatorship when its leaders tried to subjugate or even liquidate this catholic university due its being independent of them. Therefore, one should realize the policies of the communist state influenced the plight of the students of KUL considerably. For example, during the Stalinist period (1948-1955), apart from individual repressions,

some faculties and courses were closed down, the number of students was reduced drastically as well as the prospects for scientific advancement of the scholars who were employed there. During the whole discussed period the students were discriminated against. It was carried out by limiting their access to decent accommodation, health care, scholarships and premises. They also had much smaller job opportunities than their colleagues from state-owned universities. On the other hand, they experienced much greater intellectual freedom than the rest of the Polish students which was caused by the limited influence of the communist ideology and censorship. As a result, they could enjoy contacts with intellectual output of the Western civilization. As a collectivity, the students of KUL showed visible specificity in the ideological field, e. g. they were involved in opposition activity much more often than the students from state-owned universities. They also supported the moral teaching of the Catholic Church much more willingly. To a certain degree the student community of KUL were similar to their counterparts across Poland. Among other things, from the middle of the 1960-ies the proportion of candidates from among the intelligentsia and women as well as youth from the Lublin region rose among the students of KUL which reflected the nation-wide tendencies. Their situation changed for the better towards the end of the communist era in Poland when the communist leadership had to seek support from the Catholic Church.

Key words: students; the Catholic University of Lublin; communism; everyday life.

